

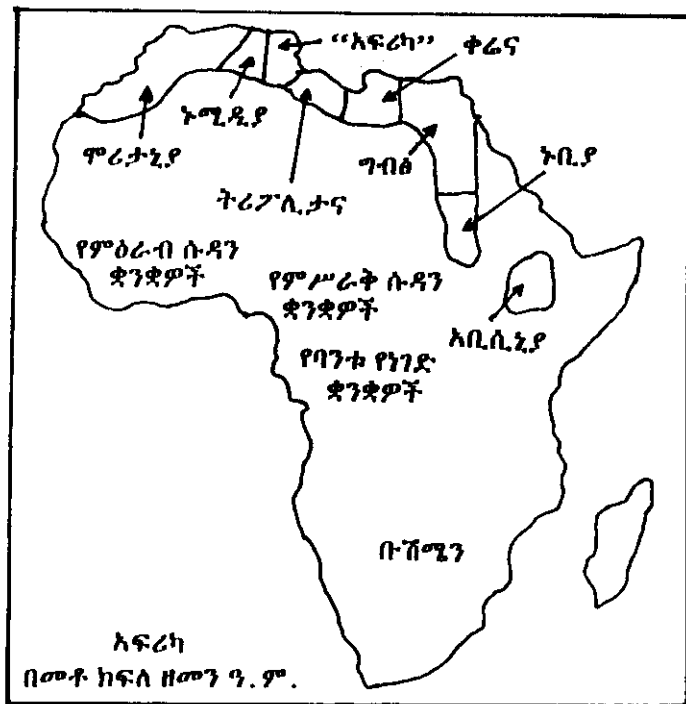
አፍሪካ ክርስቶስ በምድር በተመላለሰበት ዘመን

ስለ አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ልደትና ስለ መጀመሪያዎቹ የእድገት ዓመታት ማጥናት ከመጀመራችን በፊት፤ ከክርስቶስ ልደት በኋላ በአንደኛው ክፍለ ዘመን ስለነበረችው አፍሪካ አንዳንድ ነገሮችን ማወቅ ይኖርብናል። ይህ መጽሐፍ በተጻፈበት ጊዜ በአፍሪካ የነበሩ አገሮች ከአርባ አምስት በላይ ናቸው። አንዳንዶቹ ንጉሣዊ፣ አንዳንዶቹ ሪፐብሊካዊ ሌሎች ደግሞ ፌዴራላዊ መንግሥታት ነበሩ። አህጉሪቱ ብዙ የተለያዩ ነገዶችና ሕዝቦች ይገኙባታል። ለመሆኑ ከክርስቶስ ልደት በኋላ በአንደኛው ክፍለ ዘመን የነበረው የአሕጉሪቱ ሁኔታ ምን ይመስል ነበር? ያኔ የጋና መንግሥት ነበር? ዓረቦች በኬንያ ይኖሩ ነበር? የተደራጁ መንግሥታትስ ነበሩ?

ክርስቶስ በምድር በተመላለሰበት ዘመን አፍሪካ በተለያዩ የእድገት ደረጃ ላይ የነበሩ ሕዝቦች ነበሩባት። በአፍሪካ ሰሜን ምሥራቅ ጫፍ ግብፅ ነበረች። ግብፅ ክርስቶስ በምድር ከተመላለሰበት ዘመን ሁለት ሺህ ዓመታት ቀደም ብሎ የታወቀች መንግሥት ናት። ከዚያ ወዲህ ግን ነጻነቷን አጥታ የታላቁ የሮም መንግሥት አካል ሆና ነበር። ግብጻውያን በወጡ የተደራጀ መስኖ የነበራቸው ጥሩ ገበሬዎች ነበሩ። አገሪቱ በትምህርት ማዕከልነቷ እጅግ ጠቃሚ የነበረች ሲሆን፤ ከከተማዎቿ አንዱ በሆነው እስክንድርያ የሚገኘው ቤተ መጻሕፍቷም በዓለም የታወቀ ነበር።

ከግብፅ በስተ ምዕራብ በሜዲትራኒያን ባሕር ዳርቻ የሮም ቅኝ ግዛት የነበሩ ሌሎች አገሮችም ነበሩ። ከግብፅ ቀጥላ የነበረችው አገር ቀሬና ናት። ቀሬና ማቴዎስ 27፡32 ውስጥ የተጠቀሰችው ስምዎን የመጣበት አገር ነበረች። ከክርስቶስ ልደት 300 ዓመታት በፊት ጀምሮ እርሱ በምድር እስከተመላለሰበት ጊዜ ድረስ እንደ ግብፅ የግሪክ ባሕል ተጽዕኖ የነበረባት አገር ናት። ዘመናዊውን የዓለም ካርታ ልብ ብለው ቢመለከቱ፤ ቀሬና በመባል ትታወቅ የነበረችው፤ የዛሬይቱ ሊቢያ እንደሆነች ይገነዘባሉ።

ወደ ምዕራብ እልፍ ሲሉ የሮም መንግሥት ቅኝ ግዛት የነበረውን “አፍሪካ” ያገኛሉ። ይህ ክልል ከክርስቶስ ልደት 150 ዓመታት በፊት ካርታጎ በመባል ይታወቅ ነበር። ካርታጎ በዘመኑ እጅግ ከበለጸጉና ኃያላን ከነበሩ መንግሥታት አንዱ ነው። ሮማውያን ይህን መንግሥት ድል አደረጉና እንደገና አንሰራርቶ ችግር ሊፈጥርባቸው በማይቻለው አኳኋን ዋና ከተማውን ሙሉ በሙሉ ደመሰሱት። የአካባቢው የእርሻ መሬቶች እጅግ ለም ስለነበሩ፤ ሮማውያን ስፍራውን “አፍሪካ” ብለው እንደገና ሰየሙት። በርበር በመባል የሚታወቁትን የአካባቢውን ዘላኖችም ለም

በሆነው ስፍራ እንዲሰፍሩና በእርሻ ሥራ እንዲሰማሩ አበረታቷቸው። ይህ ክልል ዛሬ “ቱንዚያ” ይባላል።

ከአፍሪካ በስተምዕራብ ኮሚዲያ የሚባል የሮም ግዛት ይገኝ ነበር። ስፍራው ለም የእርሻ መሬት ቢሆንም በዚያ የነበሩ ሕዝቦች በሮማውያን ከፍተኛ ተጽዕኖ ሥር ሆኑ። ዛሬ ይህ ክልል የዘመናዊቱ አልጄሪያ ምሥራቃዊ አጋማሽ ነው። በስተምዕራብ፣ ማለት በአትላንቲክ ውቅያኖስ ዳርቻ የሚገኘው የቀረው ክልል ደግሞ ሞሪታኒያ በመባል ይታወቃል።

ክርስቶስ በምድር ላይ በተመላለሰበት ዘመን አፍሪካ ውስጥ የነበሩት መንግሥታት በሰሜኑ ክፍል ያሉት ብቻ አልነበሩም። ስለ እነርሱ ያለን መረጃና የምናውቀው ነገር ጥቂት ቢሆንም፣ በደቡብ በኩል የሚገኙ ሁለት እጅግ ሰፊና ጠቃሚ መንግሥታት ነበሩ። አንደኛው ከግብፅ በስተደቡብ፣ አባይ ወንዝ ዳር ይገኝ የነበረና ኑቢያ በመባል ይታወቅ የነበረ ነው። ዛሬ ይህን ክልል ሱዳን እያልን እንጠራዋለን። ኑቢያ ከክርስቶስ ልደት አያሌ ዓመታት በፊት በነበረው ዓለም፣ በከፍተኛ የወርቅ አምራችነት ይታወቅ ነበር። ከክርስቶስ ልደት በኋላ በአንደኛው ክፍለ ዘመን አካባቢ ክልሉ በብረት ኢንዱስትሪዋ የታወቀችና መርዌ የምትባል

ከተማ ነበረችው። መርዌ በአባይ ወንዝና በቀይ ባሕር የንግድ መሥመር በኩል ከብዙ የዓለም ክፍሎች ጋር የንግድ ልውውጥ ታደርግ ነበር።

በአቅራቢያው ያሉት ደግሞ አቢሲኒያ ነበረች። አቢሲኒያ የኢትዮጵያ የቀድሞ ስም ነው። በዚህች ምድር የሚኖሩ ሰዎች ከጥንት የካም ቋንቋ ተናጋሪዎች ወገን ይመደባሉ። በሰሜን ኢትዮጵያ ከፍታማ ቦታዎች የምትገኘው የአክሱም ከተማ፣ ከክርስቶስ ልደት በኋላ በአንደኛው ክፍለ ዘመን አካባቢ እጅግ ጠቃሚ የንግድ ማዕከል ሆና ነበር። ወደ ውጭ ከምትልካቸው ምርቶች ሁሉ የላቀው የዝሆን ጥርስ ነበር።

የቀሩት የአፍሪካ ክፍሎች ክርስቶስ በምድር በተመላለሰበት ዘመን ስለነበሩበት ሁኔታ የምናውቀው ብዙ ነገር የለም። ይህ ማለት ግን በቀረው የአፍሪካ ክፍል ሕዝቦችና መንግሥታት አልነበሩም ማለት አይደለም፤ ሕዝቦች ነበሩ። እነዚያ ሕዝቦች መንግሥታት እንደነበሯቸውም እርግጥ ነው። ሆኖም መንግሥታቱ ቀደም ብለን የጠቀስናቸውን መንግሥታት ያህል ትላልቅ ስላልነበሩ፣ ስለነርሱ የበለጠ ለማወቅ የሚያስችሉና ለሥነ-ምድር ተመራማሪዎች [Archeologists/አርኪዎሎጂስቶች] ጥናት የሚረዱ ብዙ የመነሻ መረጃዎች አልተዉም። ያም ቢሆን፣ የታሪክ ሰዎች ስለ ቀድሞይቱ አፍሪካ ታሪክ በየዓመቱ ይበልጥ በመማር ላይ ስለሆኑ፣ በመጨረሻ ይበልጥ ግልጽ የሆነ መረጃ ለማግኘት ይቻል ይሆናል።

አሁን ያለ መረጃ፣ ቋንቋዎችንና የቋንቋዎችን ይዘት በማጥናት በተገኘ እውነት ላይ የተመሠረተ ነው። በዚህ እውነት መሠረት ክርስቶስ በምድር ላይ በኖረበት ዘመን ቻድ ሐይቅ አካባቢ ከፍተኛ የሕዝብ ክምችት እንደነበር ይታመናል። እነዚህ ሕዝቦች በዘር ኔግሮ (ሻንቅላ) ሲሆኑ፣ የሚናገሩት ቋንቋ ደግሞ “የምሥራቅ ሱዳን ቋንቋ” በመባል ይታወቅ ነበር። ክርስቶስ በምድር ላይ በነበረበት ዘመን አካባቢ ቦታው ላይ ሰፍረው የነበሩ እነዚያ ሕዝቦች ገበሬዎችና ቡብረት ሥራ ሞያ የሰለጠኑ ነበሩ።

የሰሜኑን ደረቃማ ክፍል በሚያዋስኑት የምዕራብ አፍሪካ ዝናባማ ደኖች ውስጥ፣ ቋንቋቸው ቻድ ሐይቅ አካባቢ ከሚገኙት ሕዝቦች ጥቂት ለየት የሚል ሌሎች ጥቁር ነገዶች ኖረዋል። እነዚህ ሕዝቦች የሚናገሩት “የምዕራባዊ ሱዳንን ቋንቋዎች” ነው እንላለን። ያን ጊዜ ምናልባት የተለያዩና በርካታ የዚህ ሕዝብ ነገዶች ኖረው ይሆናል።

በደቡብ በኩል ኮንጎ ደኖች ውስጥ ደግሞ ባንቱ የተሰኘ ቋንቋ ተናጋሪ ወገኖች ነበሩ። የእነዚህ ሕዝቦች መነሻዎች፣ ሰሜናዊ ወይም ደቡባዊ የኮንጎ ጫካዎች ስለመሆናቸው የታሪክ አዋቂዎች የተሰማሙበት ነገር የለም። ቢሆንም ለዚህ ጥናታችን ይመች ዘንድ፣ ይህ አካባቢ የአሁኗ ዛፍ አጠቃላይ ክፍል ነው ለማለት እንችላለን። ክርስቶስ በምድር በተመላለሰበት ዘመን እነዚህ የባንቱ ቋንቋ ተናጋሪ አፍሪካውያን የሚኖሩት ዱር ውስጥ ነበር። አንደኛው ክፍለ ዘመን እንዳለፈ፣ በአንድ ወቅት በጣም

አስገራሚ የሆነ ፍልሰት ጀመሩ። በ18ኛው ክፍለ ዘመን የምሥራቅ፣ የማዕከላዊና የደቡብ አፍሪካ ዋና ሕዝቦች ለመሆን እስኪችሉ ድረስ ወደ ምሥራቅና ደቡብ ተሠራጩ። ጥቂት ዘግይተን በመጠኑም ቢሆን ስለ ፍልሰታቸው እንማራለን። እነዚህ የባንቱ ቋንቋ ተናጋሪ አፍሪካውያን የተለያዩ ሰብሎችን የማምረት እውቀት ያላቸውና በአንድ ስፍራ ተደላድለው የሠፈሩ ገበሬዎች እንጂ ዘላኖች አልነበሩም።

ለማጠቃለል ያህል በመጨረሻ የታወቁት የአፍሪካ ሕዝቦች “ቡሽሜን” [Bushmen] ወይም ወደ ኋላ የቀሩ ሰዎች ይሆኑ ይሆናል። እነዚህ ሰዎች ጥቂትና ለብቻቸው የሚኖሩ ነበሩ። አንዳንዶቹ በምሥራቃዊው ኮንጎ ዝቅተኛ ስፍራዎች፣ ሌሎቹ ደግሞ አሁን ዚምባብዌ (ሮዴሺያ) ብለን በምንጠራው ስፍራና ሰሜናዊ ደቡብ አፍሪካ ውስጥ ይኖሩ ነበር። አዳኞችና ወፍ ዘራሽ እህሎችን በመመገብ የሚኖሩ እንጂ፣ የእርሻ ሞያ የተማሩ አልነበሩም። በኋላም በሰለጠኑ የባንቱ ቋንቋ ተናጋሪዎች ግፊት ወደ ደረቅ ወይም ተራራማ ስፍራዎች ተሰደዋል።

ጥያቄዎች

1. ክርስቶስ በምድር በኖረበት ዘመን የሮም መንግሥት ግዛቶች የነበሩትን የሰሜን አፍሪካ ክፍለ አገራት ይጥቀሱ።

2. ኑብያ ከክርስቶስ ልደት በኋላ በአንደኛው ክፍለ ዘመን የታወቀችው በምን ነበር?

3. በንግድ ታዋቂ የነበረችው የአቢሲኒያ ከተማ የትኛይቱ ነበረች።

4. ክርስቶስ በምድር በኖረበት ዘመን “የምሥራቃዊ ሱዳን ቋንቋ” ይናገሩ የነበሩ ሕዝቦች የሚገኙት የት ነበር?

5. ያን ጊዜ የመጀመሪያዎቹ የባንቱ ነገዶች የሚኖሩት በየትኛው አጠቃላይ ክልል ነበር?

የክርስትና ወደ አፍሪካ መምጣት

የኢየሱስ ክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን የወንጌል አገልግሎቷንና እድገቷን የጀመረችው በ30 ዓ.ም. በበዓለ ሃምሳ ዕለት ነበር ለማለት ከቻልን፤ ወንጌል ወደ አፍሪካ የመጣው ከዚያ ጥቂት ዘግየት ብሎ ነበር እንላለን።

ክርስቶስ ወደ ሰማይ ከማረጉ በፊት፤ “ነገር ግን መንፈስ ቅዱስ በእናንተ ላይ በወረደ ጊዜ ኃይልን ትቀበላላችሁ፤ በኢየሩሳሌምም በይሁዳም ሁሉ በሰማርያም እስከ ምድር ዳርም ድረስ ምስክሮቼ ትሆናላችሁ”። (ሐዋ. 1፡8) ብሎ ነበር። ደቀ መዛሙርቱም ይህን ትእዛዝ በመቀበል እስከ በዓለ ሃምሳ ዕለት ድረስ ጠበቁ፤ መንፈስ ቅዱስን ከተቀበሉ በኋላም በኢየሩሳሌም ይመሰክሩ ጀመር። ከኢየሩሳሌም በኋላ የጌታን ትእዛዝ በመከተል ወደ ይሁዳና ወደ ሰማርያ ሄደው እንደነበር ልብ ማለቱ ተገቢ ነው። ሐዋርያት በነዚህ ስፍራዎች ወንጌልን ካስተማሩ በኋላ ወደ ዓለም ሁሉ እንዲሄዱና እንዲመሰክሩ ጌታ አዟቸው ነበር። ከዚያ ቀጥሎ ወንጌልን የማስተማር ተግባር ያመራው ወደ አውሮፓ ወይም ወደ ቀረው የእስያ ክፍል እንዳልሆነ ከሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ መመልከቱ መልካም ነው። እግዚአብሔር ከላይ ከተጠቀሱት ስፍራዎች ቀጥሎ ወንጌል እንዲሄድ የፈለገው ወደ አፍሪካ ስለነበር ለአንድ አፍሪካዊ ይመሰክርለት ዘንድ ፈልጶትን አዘጋጀ።

የጌታም መልአክ ፈልጶትን ‘ተነሥተህ በደቡብ በኩል ከኢየሩሳሌም ወደ ጋዛ ወደሚያወርደው ምድረ በዳ ወደሆነ መንገድ ሂድ’ አለው። ተነሥቶም ሄደ። እነሆም ሀንደኬ የተባለች የኢትዮጵያ ንግሥት አዛዥና ጃንደረባ የነበረ በገንዘብዋም ሁሉ የሠለጠነ አንድ ኢትዮጵያዊ ሰው ሊሰግድ ወደ ኢየሩሳሌም መጥቶ ነበር። ሲመለስም በሰረገላ ተቀምጦ የነበዩን የኢሳይያስን መጽሐፍ ያነብ ነበር። መንፈስም ፈልጶትን ‘ወደዚህ ሰረገላ ቅረብና ተገናኝ’ አለው። ፈልጶትም ሮጦ የነበዩን የኢሳይያስን መጽሐፍ ሲያነብ ሰማና ‘በእውነት የምታነበውን ታውቀዋለህን?’ ብሎ ጠየቀው። እርሱም ‘የሚመራኝ ሳይኖር ይህ እንዴት ይቻለኛል’ አለው። ወጥቶም ከእርሱ ጋር ይቀመጥ ዘንድ ፈልጶትን ለመነው። ያነበውም የነበረ የመጽሐፉ ክፍል ይህ ነበር፡-

‘እንደ በግ ወደ መታረድ ተነዳ፤ የበግ ጠቦትም በሸላቹ ፊት ዝም እንደሚል እንዲሁ አፉን አልከፈተም። በውርደቱ ፍርዱ ተወገደ። ሕይወቴ ከምድር ተወግዳለችና ትውልዱንስ ማን ይናገራል?’

ጃንደረባውም ለፈልጶት መልሶ፡- ‘እባክህ ነቢዩ ይህን ስለ ማን ይናገራል? ስለ ራሱ ነውን? ወይስ ስለ ሌላ?’ አለው። ፈልጶትም

አፋን ከፈተ፤ ከዚህም መጽሐፍ ጀምሮ ስለ ኢየሱስ ወንጌል ሰበከለት። በመንገድም ሲሄዱ ውኃ ወዳለበት ቦታ ደረሱ፤ ጀንደረባውም 'እነሆ ውኃ፤ እንዳልጠመቅ የሚከለክለኝ ምንድር ነው?' አለው። ፊልጶስም በፍጹም ልብህ ብታምን ተፈቅዷል አለው። መልሶም ኢየሱስ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ እንደሆነ አምናለሁ አለ። ሰረገላውም እንዲቆም አዘዘ። ፊልጶስና ጀንደረባው ሁለቱም ወደ ውኃ ወረዱ አጠመቀውም (ሐዋ. 8፡26-38)።

እግዚአብሔር ወንጌል ወደ አፍሪካ እንዲደርስ ስላመቻቸው መንገድ የሚናገረውን ታሪክ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የምናገኘው እንዲህ ተመዝግቦ ነው። ይህ ኢትዮጵያዊ ታዋቂ የመንግሥት ባለሥልጣን በመሆኑ በብዙ ሰዎች ላይ በጎ ተጽዕኖ ለማድረግ የሚችል መሆኑን እግዚአብሔር ያውቅ ነበር። ይህ ሰው ክርስቲያን ከሆነ በኋላ ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ለመመስከር ብዙ ዕድሎች አግኝቶ እንደነበር አያጠራጥርም።

ይህ ኢትዮጵያዊ ከተጠመቀ በኋላ ጉዞውን ወደ አፍሪካ ቀጠለ። መጽሐፍ ቅዱስ ይህን ሰው ኢትዮጵያዊ እያለ ቢጠራውም፤ የኑብያ መንግሥት ባለሥልጣን እንደነበር አጠቃላይ ስምምነት አለ። ከክርስቶስ ልደት በኋላ በነበረው የመጀመሪያ ምዕተ-ዓመት ኢትዮጵያ የሚለው ስም የአሁኑኑ ኢትዮጵያ መጠሪያ አልነበረም።

አዲስ ኪዳን ውስጥ ስለ አፍሪካ ወይም ስለ አፍሪካና ስለ ቤተ ክርስቲያን የሚናገረው ረጅም ክፍል፤ ስለ ኢትዮጵያዊው መንፈሳዊ አገልጋይ መለወጥ የሚገልጠው ብቻ ነው። ሆኖም፤ ከአፍሪካ ስለሆኑ ሰዎች የሚናገሩ ሌሎች ክፍሎችም አሉ። በሐዋርያት ሥራ 11፡20 የቀሬና ሰዎች በአንጾኪያ ቤተ ክርስቲያን አመራር ውስጥ ንቁ ተሳታፊዎች እንደነበሩ ተነግሮናል። ቆይቶ ደግሞ በሐዋርያት ሥራ 18፡24-28 እስክንድርያዊው አድሎስ ኤሬሶንን በመጎብኘት ላይ እያለ ክርስቲያን እንደሆነ እንረዳለን። ይህ ሌላ የአፍሪካ ሰው የኢየሱስ ክርስቶስን ወንጌል የምሥራች ለቆሮንቶስ ሰዎች በመስበክ በተራው የአውሮፓ ሚስዮናዊ ሆኗል።

የግብፅን ቤተ ክርስቲያን የመሠረተው ወንጌላዊ፤ ማርቆስ የተባለው ዮሐንስ እንደሆነ አፈ ታሪክ ይገልጣል። የኮፕቲክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን የታሪክ ሊቃውንት እንደሚናገሩት፤ ጳውሎስና በርናባስ በሁለተኛው ሐዋርያዊ ጉዞ መጀመሪያ ላይ ማርቆስ ይባል በነበረው በዮሐንስ ጉዳይ ከተለያዩ በኋላ፤ በርናባስና ማርቆስ የተባለው ዮሐንስ ለአገልግሎት ወደ ቆድሮስ ሄዱ (ሐዋ. 15፡36-39)። ከዚያም ማርቆስ ወንጌልን ለመስበክ ፔንታፖሊስ ወደተባለው የትውልድ ቦታው አመራ። ከዚያ በኋላ ነው ወደ ግብፅ መጥቶ አገልግሎቱን እስክንድርያ ውስጥ የጀመረው። በእስክንድርያ በነበረው የመጀመሪያ ቀን አገልግሎቱ ለአንድ ጫማ ሰፊ ወንጌልን እንደመስከረ የኮፕቲክ ታሪክ ሊቃውንት ይናገራሉ።

ጫማ ሰፊው ወንጌል ተቀበለና ማርቆስን ወደ ቤቱ እንዲገባ ጋበዘው። የጋባዡ ቤተሰብ በሙሉ በክርስቶስ አምኖ ተጠመቀ። ጫማ ሰፊው አኒያነስና ቤተሰቡ፣ ማርቆስ ግብፅ ውስጥ በሰጠው አገልግሎት የተለወጡ የመጀመሪያዎቹና እዚያ የነበረችው ቤተ ክርስቲያን መነሻዎች ነበሩ።

እግዚአብሔር የማርቆስን አገልግሎት ስለባረከ፣ ብዙም ሳይቆይ በግብፅና በሊቢያ አምስት አብያተ ክርስቲያን ተመሠረቱ። ማርቆስ በጊዜው የነበረውን ክፋትና ከልክ ያለፈ አረማዊ እምነት ያለ አንዳች ፍርሃት በመቃወም ይሰብክ ስለነበር፣ የሃይማኖትና የፖለቲካ መሪዎች ያሴሩበት ጀመር። ሚያዝያ 26 ቀን 68 ዓ.ም. ከግብፅና ከሊቢያ የሆኑ ክርስቲያኖች የፋሲካን በዓል ለማክበር እስክንድርያ በሚገኘው ታላቁ ባውካሊያ ቤተ ክርስቲያን ተሰብስበው ነበር። ክርስቲያኖች በሰብሰባ ላይ እንዳሉ የሮም የሕዝብ አለቆች አንዳንድ አረማውያንን ለዓመፅ አነሣሷቸው። አመጸኞቹም ወደ ቤተ ክርስቲያኒቱ ዘልቀው በመግባት ማርቆስን ገፈታትረው ወደ ጎዳና አወጡትና በገመድ አስረው በየአውራ ጎዳናው ከጎተቱት በኋላ ገደሉት። የግብፅ ቤተ ክርስቲያን መሥራች የሆነው ማርቆስ፣ በዚህ ሁኔታ በሰማዕትነት ቢያልፍም፣ ቤተ ክርስቲያኒቱ በቀላሉ አልሞተችም። በሚገባ የተደራጀች ቤተ ክርስቲያን በ180 ዓ.ም. በግብፅ እንድትመሠረት ያስቻለ የወንጌል ሥራ ቀጥሎ ነበር።

ግብፅ ውስጥ የነበሩትና የመጀመሪያዎቹ አማኞች በብዛት እስክንድርያ ከተማ ውስጥ የሚኖሩ የግሪክ ዝርያዎች እንደነበሩ ይታመናል። ቆይቶ ደግሞ የካም ዝርያ ወደነበሩት ግብፃውያን ወይም

ኮፕቲኮች ተስፋፋ። ከግብፅ ሌላ በሮማውያን “የአፍሪካ” ክፍለ አገራትና በኦሚዲያ (በሰሜን አፍሪካ የነበረች ጥንታዊት አገር) ቀደም ሲል ወንጌል ተስፋፍቶ ነበር። በእነዚህ አካባቢዎች ቤተ ክርስቲያን የተቆረቆረችው እንዴት እንደነበር ባናውቅም፤ በ180 ዓ.ም. በርከት ያሉ ክርስቲያኖች እንደነበሩ እንረዳለን። በዚያም ዓመተ ምሕረት አሥራ ሁለት ክርስቲያኖች በክርስቶስ ኢየሱስ በማመናቸው በካርታጎ ከተማ እንደተገደሉ ታሪክ ይነግረናል። ቤተ ክርስቲያኒቱ ከሮም መንግሥት ከፍተኛ ሰደት ቢደርስባትም፤ በዘመኑ የነበሩ ክርስቲያኖች በእምነታቸው ጸንተዋል።

ለማጠቃለል፤ በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ (200 ዓ.ም.) ሰሜን አፍሪካ ውስጥ ብዙ አጥቢያ አብያተ ክርስቲያን ሲኖሩ፤ ክርስትናም ያለማቋረጥ ያድግ ነበር።

ጥያቄዎች

1. ወንጌል ከሰማርያ ቀጥሎ የተሰበከው በየትኛው የዓለም ክፍል ነው?
2. በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ መሠረት ኢትዮጵያዊው ባለሥልጣን ማን ነበር?
3. በጥንቷ የአዲስ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን የላቀ ሚና የተጫወቱ ሌሎች አፍሪካውያን ነበሩን? መልስዎ አዎን ከሆነ፤ አንድ ምሳሌ ይስጡ።
4. ስለ መጀመሪያይቱ የግብፅ ቤተ ክርስቲያን የሚያውቁትን ይናገሩ።
5. ከ200 ዓ.ም. በፊት ሕልውናቸውን የምናውቀው ሌሎች አብያተ ክርስቲያን የሚገኙት በየትኛው የአፍሪካ ክፍል ነበር?

የሰሜን አፍሪካይቱ ቤተ ክርስቲያን ከ200-500 ዓ.ም.

ቤተ ክርስቲያን ከ200-300 ዓ.ም. ድረስ ግብፅ ውስጥ እድገቷን ቀጥላለች። የኮፕቲክ ክርስቲያኖች ቁጥር ከፍተኛ እድገት ያሳየውም በዚህ ጊዜ ነበር። አጥቢያ አብያተ ክርስቲያን በቤተ ክርስቲያን አስተዳደር ክልሎች እየተደራጁ በጳጳስ ይመሩ ጀመር። በ300 ዓ.ም. አካባቢ ግብፅ ውስጥ ከ80 በላይ ጳጳሳት ነበሩ። ይህ የሚያመለክተው ብዙ አጥቢያ አብያተ ክርስቲያን እንደነበሩ ነው።

ያን ጊዜ ክርስቲያኖች በሮም መንግሥት ይሳደዱ፤ እንዳንዴም ከስደት ያርፉ ነበር። አዲስ ገዥ በትረ መንግሥቱን በሚጨብጥበት ወቅት ደግሞ እንደገና ክርስቲያኖችን በማሳደድ የቤተ ክርስቲያንን መስፋፋት ለማቆም ይጥራል። ከክርስቶስ ልደት በኋላ በሦስተኛውና በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የኖሩ ሰዎች፤ የግብፅ ክርስቲያኖች ለክርስቶስ ታማኝ ምስክሮች እንደነበሩ መዝግበውልናል። ክርስቲያኖች ከአንድ ስፍራ ወደ ሌላው ይንቀሳቀሱ፤ በየደረሱበትም ወንጌልን ይሰብኩ ስለነበር፤ በስደቱ ምክንያት ቤተ ክርስቲያን እያደገች ሄደች።

በሁለተኛውና በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን እያደገ የመጣ የክርስትና ትምህርት ቤት እስክንድርያ ውስጥ ነበር። መጠሪያ ስሙም የእስክንድርያ መሠረታዊ የሃይማኖት ትምህርት ቤት የሚል ነበር። የትምህርት ቤቱ ዓላማ ለአማኞች ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ማስተማርና የቤተ ክርስቲያንን ትምህርተ-መለኮት ወይም እምነት መግለጥ ነበር። እነዚህ ትምህርቶች ናቸው በመጽሐፍ ቅዱስ ወይም በትምህርተ-መለኮት ኮሌጆች ውስጥም የሚሰጡት። ልብ ልንለው የሚገባ ነገር ይህ ትምህርት ቤት በዓለም የመጀመሪያው መሆኑን ነው። ስለዚህ አፍሪካ የመጀመሪያውን የመጽሐፍ ቅዱስ ኢንስቲትዩት ወይም ኮሌጅ በመመሥረት ረገድ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ቀዳሚውን ስፍራ ይላለች።

ይህ መሠረታዊ የሃይማኖት ትምህርት ቤት ብዙ ስመ ጥር መምህራንና መሪዎች ነበሩት። በ180 ዓ.ም. አካባቢ ቀሌምንጦስ የተባለ ሰው የትምህርት ቤቱ አስተዳዳሪ ወይም መሪ ሆነ። ቀሌምንጦስ ቤተ ክርስቲያን በተቆረቆረችባቸው የመጀመሪያዎቹ ዓመታት ለእድገቷ ተገቢ አስተዋጽኦ ያደረገ ሰው ስለነበር “የቤተ ክርስቲያን አባት” በመባል ይጠራል። እርሱ ትምህርት ቤቱ ውስጥ በነበረ ጊዜ፤ የወንጌልን እውነተኛ መልእክት ለመበረዝ የሚጥሩ አያሌ ሰዎች አፍሪካ፤ እስያና አውሮፓ ውስጥ ነበሩ። እነዚህ ሰዎች የተሟላ ደኅንነትን ለማግኘት በምድራዊ ጥበብ ይደገፉ ነበር። ቀሌምንጦስ “በእግዚአብሔር ዘንድ የዚህች ዓለም ጥበብ

ሞኝነት ነው። የሚለውን የሐዋርያው ጳውሎስን ቃላት በመድገም እነዚህን ሰዎች አጥብቆ ተቃወመ። ክርስቲያኖች የግሪክን ፍልስፍና ከወንጌል መልእክት ጋር ለመቀየጥ እንዳይሞክሩም ያስጠነቅቃቸው ነበር። ይሁን እንጂ እርሱ ትምህርት ቤቱን ትቶ በሄደ ጊዜ የሚተካው አንድም ሰው አልነበረም። ከዚህም የተነሣ አንድ የአሥራ ስምንት ዓመት ወጣት የትምህርት ቤቱ መሪ ሆነ። ይህ ወጣት አርጌንስ ይባል ነበር። ለሀያ ዓመታት (ከ200-220 ዓ.ም. አካባቢ) እስክንድርያ ውስጥ አስተምሯል። መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል እንደሆነ አጥብቆ ያምን ነበር። ለቤተ ክርስቲያን የክርስትና እምነትን ድንጋጌ፣ ሥርዓት ባለውና በተሟላ መልኩ ካዘጋጁላት የመጀመሪያ ሰዎች አንዱ በመሆኑ፣ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ እጅግ ጠቃሚ ሰው ነው።

ወንጌል በቀሬናና በሮም መንግሥት ግዛት ምዕራባዊ ክፍሎችም ተስፋፍቷል። ከ200-300 ዓ.ም. በነበረው ጊዜ ቤተ ክርስቲያን በአፍሪካ ያለማቋረጥ ታድግ ነበር። የቤተ ክርስቲያን ታሪክ እንደሚናገረው በ220 ዓ.ም. አካባቢ ሰሜን አፍሪካ ውስጥ በነበሩት አብያተ ክርስቲያን ሰባ ጳጳሳት ነበሩ። በ250 ዓ.ም. አካባቢ ቁጥራቸው 150 የደረሰ ሲሆን፣ በክፍለ ዘመኑ መጨረሻ (በ300 ዓ.ም. አካባቢ) ከ250 በላይ ሆነው ነበር። ቤተ ክርስቲያን በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሦስት እጥፍ አድጋ እንደነበር ለመረዳት ይቻላል።

በሁለተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻና በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ፣ ካርታጎ ውስጥ የሚኖር አንድ ጠቃሚ ክርስቲያናዊ መሪ ነበር። ስሙ ተርቱሊያን ነው። እጅግ ብልህ የሕግ ሰው ነበር። በ192 ዓ.ም. በክርስቶስ አመነ። ክርስቲያን ከሆነ በኋላ የክርስትና እምነትን ከተጻራሪዎች የሚከላከሉ አያሌ መጣጥፎችና መጻሕፍት ጽፏል። ጽኑና ደፋር ስለነበር በሮም መንግሥት ውስጥ የሚያየውን ክፋት ለመቃወም አይፈራም ነበር። “ሥላሴ” የሚለውን ቃል ተጠቅሞ በመጻፍ ረገድም የመጀመሪያው ክርስቲያን ጸሐፊ ነው። በመሆኑም ዛሬ ይህን ቃል ቤተ ክርስቲያን ውስጥ በምንጠቀምበት ጊዜ፣ አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ የነበረውን ይህን የቀድሞ ክርስቲያን እናስታውሰዋለን። ተርቱሊያን በሕይወቱ አጋማሽ ከእውነተኛው የኢየሱስ ክርስቶስ ትምህርት ፈቀቅ አለ። እጅግ ጥብቅ የሆነ ሥነ-ሥርዓታዊ (Asceticism/አሴቲሲዝም) ሕይወት በመኖር የተሻለ ክርስቲያን ለመሆን እንደሚቻል አሰበና ቀሪ ዕድሜውን በምንኩስና ኖረ።

ሌላውና ካርታጎ ውስጥ የነበረው እጅግ ጠቃሚ መሪ ሲፕሪያን ይባላል። ይህ ሰው በ246 ዓ.ም. ክርስቲያን በመሆን ተጠመቀ። ሲፕሪያን ታላቅ የአመራር ችሎታ የነበረውና እጅግ ብልህ ሰው ነበር። በ249 ዓ.ም. የካርታጎ ጳጳስ ሆኖ ተመረጠ። የሮም መንግሥት በ250 ዓ.ም. በክርስቲያኖች ላይ ባስነሣው ታላቅ ስደት ምክንያት ከካርታጎ በመሸሽ ቤተ

ክርስቲያን በሥውር የምታካሄደውን ሥራ ያስተዳድር ጀመር። የሰደቱ ጊዜ ካለፈ በኋላ ደግሞ ወደ ካርታጎ በመመለስ ለአንዳንድ ችግሮች መፍትሔ በመፈለግ ከቤተ ክርስቲያን መሪዎች ጋር መሥራቱን ቀጠለ። ችግሮቹም በሰደቱ ጊዜ በክርስቶስ ያላቸውን እምነት የተው ሰዎች ጉዳይ እንዴት ይሁን? የሚሉና የዳግም ጥምቀት ጉዳዮች ነበሩ። በ257 ዓ.ም. መንግሥት በክርስቲያኖች ላይ ሌላ ስደት አስነሣና ሲፕሪያን በ258 ዓ.ም. ተይዞ አንገቱን በመሰየፍ ተገደለ።

የእያንዳንዱ ብሔራዊ ቤተ ክርስቲያን ጳጳሳት ምን ማድረግ እንደሚገባቸው ሮም ውስጥ ያሉ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች እንዲነግሯቸው ሳያስፈልግ፣ የየራሳቸውን ቤተ ክርስቲያን ችግሮችና ጉዳዮች ለማስተዳደር መቻል አለባቸው የሚለው የሲፕሪያን ጽኑ እምነት፣ በአብያተ ክርስቲያን ላይ በጎ ተጽዕኖ አሳድሯል። ሲፕሪያን፣ የሮም ጳጳስ ለየትኛውም ሌላ አገር ብሔራዊ ቤተ ክርስቲያን ጳጳስ ትእዛዝ መስጠት የለበትም ይል ነበር።

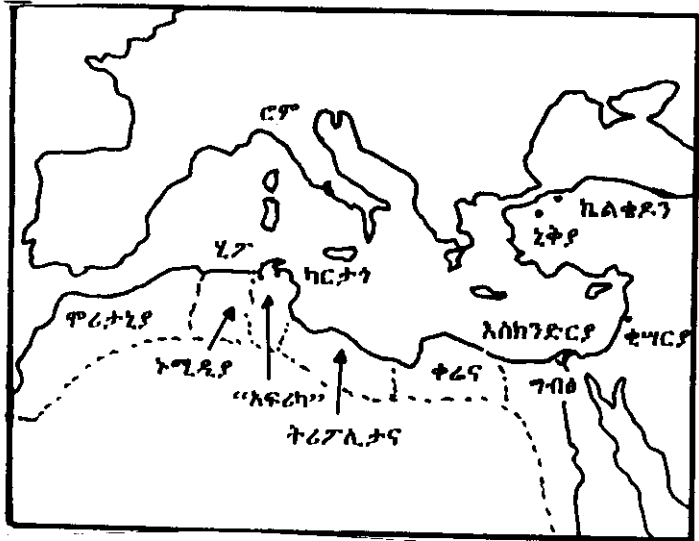
ይህ ሰው ክርስቲያናዊ አምልኮን በተመለከተ አንድ ጉዳይ ከጥንታዊቱ ቤተ ክርስቲያን የተለመደ ሁኔታ ፈቀቅ ብሎ ነበር። የቅዱስ ቄርባንን አገልግሎት የክርስቶስ ሞት መታሰቢያ አድርጎ ከመመልከት ይልቅ፣ ለመሥዋዕትነት እንደቀረበ አድርጎ ቆጠረው። የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያንም ይህን የሲፕሪያን ትምህርተ-መለኮታዊ አቋም በመውሰድ እስከዛሬ ታካሂደዋለች።

የሮም መንግሥት ክርስትናን ሙሉ በሙሉ ለማጥፋት ረጅምና እጅግ ከባድ የሆነውን ስደት በ303 ዓ.ም. ጀመረ። ሰደቱ ሰሜን አፍሪካ ውስጥ ለሦስት ዓመታት ቆይቷል። በዚህ ጊዜ ከሁሉ የላቀ መከራ የደረሰባቸው በግብፅ፣ በካርታጎና በሌሎቹ ክፍላተ አህጉር የሚገኙ አብያተ ክርስቲያን ነበሩ። ቤተ ክርስቲያን በ303 ዓ.ም. እጅግ ብታድግም፣ በዚያው መጠን ከአባላቱ መካከል ደካማና የስም ክርስቲያኖችም ነበሩባት። ስለሆነም ፈታኙ ሰዓት በመጣ ጊዜ ብዙዎቹ ሞትን ፈርተው እምነታቸውን ተፈ። የሰደቱ ጊዜ ካበቃ በኋላ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች፣ እንደገና ወደ ቤተ ክርስቲያን ለመመለስ የሚጠይቁ ሰዎች እንዴት መስተናገድ ይገባቸዋል? ለሚለው ጥያቄ መልስና ውሳኔ መስጠት ነበረባቸው።

ከዚህ የመጨረሻ ስደት ጥቂት ጊዜ በኋላ የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ በከፍተኛ ሁኔታ የለወጠ አንድ ነገር ተፈጸመ። ንጉሠ ነገሥት ቆስጠንጢኖስ የሮምን ግዛት ለመቆጣጠር ተነሥቶ ከነበረ ተቀናቃኝ ንጉሥ ጋር ከፍተኛ ጦርነት በሚያደርግበት በ312 ዓ.ም. አንድ ራእይ ተመለከተ። በዚህ ራእይ ምክንያት ክርስቲያን ሆነና ከዚያ ወዲህ ክርስቲያኖች እንዳይሰደዱ ትእዛዝ አወጣ። በ321 ዓ.ም. ደግሞ ክርስቲያኖች እግዚአብሔርን ያመልኩ ዘንድ በግዛቱ ሁሉ እሁድ የዕረፍት ቀን እንዲሆን አወጀ። የጣዖት አምልኮን በማውገዝም ሰዎች ክርስቲያኖች እንዲሆኑ ያበረታታ ጀመር።

የቆስጠንጢኖስ ክርስቲያን መሆን፤ በሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ላይ ከፍተኛ ለውጥ አምጥቷል። ካስከተለው መልካም ለውጥ መካከል፤ ክርስቲያኖች ያለአንዳች የስደት ፍርሃት በሰላም እንዲኖሩ መደረጉ ይገኝበታል። በግልጽ ሊመሰክሩ፤ አብያተ ክርስቲያንን ሊገነቡና ማግባረሰባቸው ውስጥ የተመቻቸ ኑሮ ሊኖሩ ችለው ነበር። ይሁን እንጂ ሁኔታው አንዳንድ አሉታዊ ውጤቶችም ነበሩት። ቆስጠንጢኖስ ክርስቲያን በመሆኑና ክርስትናን በመደገፉ፤ ብዙ ሰዎች ከመንግሥት ልዩ ችሮታን ወይም ትኩረትን ለማግኘት ክርስቲያን መስሎ መታየት መልካም ነው ብለው ወሰኑ። ከቆስጠንጢኖስ ጊዜ ጀምሮ የስም ክርስቲያኖች ወይም የ“አስመሳይ” አማኞች ቁጥር ቤተ ክርስቲያን ውስጥ እየጨመረ መጣ። ይህ ሁኔታ ቤተ ክርስቲያንን እያደገች የምትሄድ ቢያስመስላትም፤ ትክክለኛው ውጤት ግን እየደከመች መሄዷን ነበር ያመለከተው። ሁለተኛው ችግር፤ የሮም መንግሥት ክርስትናን ከደገፈበት ጊዜ አንሥቶ ሰዎች ፖለቲካን ከሃይማኖት ጋር መቀየጥ መጀመራቸው ነበር። በመሆኑም የቤተ ክርስቲያን መሪዎች እርስ በርስ የማይስማሙበት ሁኔታ ሲፈጠር፤ ለጉዳዩ መፍትሔ ለማግኘት የእግዚአብሔርን ምሪት በመፈለግ ፋንታ፤ የንጉሡን እርዳታ ይጠይቁ ጀመር። የዚህ ከመንግሥት ጋር የተደረገ ሰላም ሌላ ውጤት፤ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ከውጭ የሚፈሩት ባዕድ ባለመኖሩ እርስ በርሳቸው ይበልጥ መጋጨት መጀመራቸው ነው። ይህም የቤተ ክርስቲያንን መከፋፈልና የሐሰት ትምህርት መስፋፋትን አስከተለ።

የአፍሪካ ቤተ ክርስቲያን በ319 ዓ.ም. አዲስ የሐሰት ትምህርት ይፈታተናት ጀመር። ይህ የሐሰት ትምህርት የተጠነሰሰው፤ አርዮስ በተባለው የእስክንድርያ ካህን አማካይነት ሲሆን፤ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ አርዮሳዊነት በመባል ይታወቃል። የአርዮስ ስሕተት ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ባለው አስተሳሰብ ዙሪያ ያተኮረ ነበር። ቤተ ክርስቲያን፤ ሁልጊዜ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ እንደሆነ በማመን ታመልከዋለች። ክርስቶስ ሰው የሆነው ለሰው ልጆች ደኅንነት ሲሆን፤ ይህን ባደረገ ጊዜ ግን ከመለኮትነቱ የቀነሰው ወይም የለየው ምንም ሁኔታ አልነበረም። አርዮስ ግን ጌታ ኢየሱስ “የሰው ልጅ” በመባል የተጠራበትን ስም ለመረዳት በሰብዓዊ ጥበቡ ለመጠቀም ሞከረ። በዚህ መሠረት ‘ልጅ የአባቱን ያህል ዕድሜ ሊኖረው እንዴት ይችላል?’ በማለት ጠየቀ። ይህ በሰው አመለካከት የማይቻል መሆኑን መነሻ ከማድረግ አንጻር የእግዚአብሔር ልጅ ዘላለማዊ ለመሆን አይችልም በሚለው የመከራከሪያ አሳቡ ገፋበት። ስለዚህ ኢየሱስ ክርስቶስ ዓለም ከመፈጠሩ በፊት ካለ ምንም መነሻ የተፈጠረ ስለሆነ እጅግ የላቀ ‘ሕልው’ እንጂ የእግዚአብሔር ልጅ አልነበረም ብሎ አመነ። ግብፅ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ የነበሩ መሪዎች ግን ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ ካልሆነ፤ ለጋጢአተኛ የይቅርታ ዋጋ ሊከፍል፤ እንዲሁም እግዚአብሔርንና

ሰውን በፍጹምነት ሊያስታርቅ ስለማይችል የአርዮስ ትምህርት ስሕተት መሆኑን ወዲያውኑ ተገነዘቡ።

አርዮስና ተከታዮቹ በ319 ዓ.ም. ከቤተ ክርስቲያን ቢባረሩም፤ ወደ ቂሣርያ በመሄድ የሐሰት ትምህርቶቻቸውን ያስራጩ ጀመር። ብዙም ሳይቆይ ይህ ሐሰተኛ ትምህርት ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ችግር በመፍጠር፤ በሁሉም ስፍራ መከፋፈልና ጸብን አስከተለ። በ325 ዓ.ም. ንጉሠ ነገሥት ቆስጠንጢኖስ የቤተ ክርስቲያን መሪዎችን ኒቅያ ውስጥ ለተደረገው የአብያተ ክርስቲያን ጉባኤ ጠራ። በጉባኤውም ላይ በዓለም ዙሪያ የሚገኙ ብሔራዊ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ሁሉ እንዲገኙ ተደርጎ ነበር። በዚህ ስብሰባ ላይ የሮሙ ጳጳስ ከሌሎች አብያተ ክርስቲያን ከመጡት ጳጳሳት የተለየ ምንም ስፍራ እንዳልነበረው ማስታወሱ ጠቃሚ ነው። መሪዎቹ ሰፊ ውይይት ካደረጉ በኋላ፤ የአርዮስ አመለካከቶች የተሳሳቱ ናቸው ብለው ወሰኑ። ስለሆነም በዚህ ጉዳይ ላይ ቀጣይ የሆነ ያለመግባባት እንዳይኖር ለማድረግ፤ ኢየሱስ ክርስቶስ በሥላሴ ውስጥ ያለውን ስፍራ የሚገልጥ የእምነት መግለጫ ለማውጣት ጉባኤው ተሰማማ። ሰነዱም የኒቅያ የእምነት መግለጫ በመባል ይታወቃል።

ይህ ጉባኤ አርዮሳዊነትን ያወገዘ ቢሆንም፤ የዚህ ሐሰተኛ ትምህርት ተከታዮች እምነታቸውን አልተውም። በመሆኑም በቀጠሉት አምሳ ዓመታት ሰሜን አፍሪካ ውስጥና በቀረው ዓለም የሚገኙ ቤተ ክርስቲያናትን ለመቆጣጠር ሞከሩ። ነገር ግን እግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያንን ስለጠበቃት መከራቸው በመጨረሻ ድል ሆነ።

የአርዮሳዊነት ክፉ ውጤት ቤተ ክርስቲያን ውስጥ በተለይም ግብፅ ውስጥ መለያየትን ማምጣቱ ነበር። ክርስቲያኖች ወንጌልን ላልሰሙት በትጋት በማዳረስ ፋንታ፥ እርስ በርሳቸው በመጋጨት ተግባር ተጠመዱ። ሽማግሌዎችና የቤተ ክርስቲያን መሪዎችም በወንጌል ሥራ ወደፊት ከመግፋት ይልቅ፥ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ የሥልጣን ስፍራ ለማግኘት ይጓጉ ጀመር።

የአርዮሳዊነት ሐሰተኛ ትምህርት በግብፅ እያደገ በሄደ ጊዜ፥ “አፍሪካ” ቤተ ክርስቲያን ውስጥ መከፋፈል አቆጠቀው። ከእነዚህ ውስጥ የመጀመሪያው ካርታጋ የምትገኘውን ቤተ ክርስቲያን አመራር ለመጨበጥ በሁለት ሰዎች መካከል ይደረግ የነበረው የሥልጣን ፋክከር ወይም ሽኩቻ ይገኝበታል። ከዚያ በኋላ ነው ቤተ ክርስቲያን በሁለት ቡድኖች የተከፈለችው። ቡድኖቹም ዳናተሳውያን እና እውነተኛዋ ወይም ዓለም አቀፊቱ ቤተ ክርስቲያን በመባል ይታወቁ ነበር። ዳናተሳውያን ቤተ ክርስቲያን የምትኖረው ፍጹም ቅድስና ባለበት ስፍራ ብቻ ነው በማለት አስተማሩ። በተጨማሪ እውነተኛው ቅድስና ምን መሆን እንደሚገባው የምንወስነው እኛ እንጂ እግዚአብሔር አይደለም ይሉ ነበር። በሁለቱ ክፍሎች መካከል የነበረው ውዝግብ እጅግ ከፍተኛ ደረጃ ላይ ስለደረሰ፥ ንጉሠ ነገሥት ቆስጠንጢኖስ ዳናተሳውያን ስብከታቸውን ማቆም አለባቸው የሚል ሕግ አወጣ። እንደገና ደግሞ በ362 ዓ.ም. ተፈቀደላቸውና በ411 ዓ.ም. እስከተሸነፉ ድረስ ሥራቸውን ቀጠሉ።

የዳናተሳውያን ፈተና ወደ ፍጻሜ እንዲደርስ በማድረግ ረገድ ከረዱት ጠቃሚ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች አንዱ አውግስጢኖስ ነበር። አውግስጢኖስ ክርስቲያን የሆነው ውስጣዊ ሰላሙን ሲፈልግ ከቆየ በኋላ በ387 ዓ.ም. ነው። በክርስቶስ ያመነው ጣሊያን ውስጥ ቢሆንም የቤተ ክርስቲያን መሪ ሆኖ ለመሥራት ወደ ትውልድ ምድሩ ወደ “አፍሪካ” ተመለሰ። በ395 ዓ.ም. የሂፓ ጳጳስ ሆኖ ተመርጧል። አውግስጢኖስ ታላቅ ሰባኪ፥ አስተዳዳሪ፥ የትምህርተ-መለኮት ሊቅ የሆነ ታላቅ ሰው ነበር። ተከፋፍላ የነበረችውን የአፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ያደሰና ክርስትናን ከሐሰተኛ ትምህርት የተከላከለ ሰው ነው። ባለ ታላቅ አእምሮና ስለ ትምህርተ-መለኮት ብርቱ የመከራ-ከሪያ አሳቦችን ለመጻፍ የቻለ ሰው ነበር። በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ከጳውሎስ ቀጥሎ እንደርሱ በምዕራቡ ዓለም ክርስትና ላይ እጅግ ሰፊ፥ ጥልቅ፥ ዘላቂና ከዚሁ የሚመነጭ በጎ ተጽዕኖ ያሳደረ ክርስቲያን የለም። ከዚህ የምንረዳው እንግዲህ አፍሪካዊው ጳጳስ አውግስጢኖስ፥ ለአውሮፓ ቤተ ክርስቲያን ትምህርተ-መለኮትና አምልኮ ታላቅ አስተዋጽኦ ያደረገ መሆኑን ነው። አውግስጢኖስ ከሞተ ከሺህ ዓመታት በኋላ፥ የአውሮፓ አብያተ ክርስቲያን ሚስዮናውያን የርሱን አስተዋጽኦ መልሰው ወደ አፍሪካ አምጥተዋል። አፍሪካ ውስጥ የምትገኘው

ቤተ ክርስቲያኖችን አሁንም ከሺህ ስድስት መቶ ዓመታት በፊት የአፍሪካ ቤተ ክርስቲያን አባት የነበረው አውግስጢኖስ ባለውለታ ናት። አውግስጢኖስ ከሦስቱ አፍሪካውያን ቅዱሳን አንዱ ሊባል የሚገባው ሲሆን፤ ከተርቱሊያን የበለጠ ትሁት ከሲፕሪያን የበለጠ ጥልቅ እውቀት የነበረውና የሁለቱን ሰዎች ከፍተኛ ችሎታ ያጣመረ ነበር።

አውግስጢኖስ የሞተው የአፍሪካ ቤተ ክርስቲያን አዲስ ጥቃት በደረሰባት ቅጽበት ነው። ቫንድሎች በመባል ይታወቁ የነበሩ አረመኔ (Barbarian/ባርቤሪያን) አውሮፓውያን በ410 ዓ.ም. የሮምን ከተማ ወረሯት። ከዚያም በስፔይን አልፈው ኦሚዲያ በሚባለው ምድር ሰፈሩ። እነዚህ ቫንድሎች አርዮሳዊነትን ሃይማኖታቸው ስላደረጉ፤ በያዟቸው ምድሮች የነበሩበትን የቤተ ክርስቲያን ካህናት አባረሯቸው። በ430 ዓ.ም. የሂፓን ከተማ ያዙና እስከ ክፍለ ዘመኑ መጨረሻ ሰሜን አፍሪካ ውስጥ ቆዩ። በዚህ ጊዜ የሰሜን አፍሪካይቱ ቤተ ክርስቲያን ደካማና የተከፋፈለች ሆና ነበር።

የግብፅ ቤተ ክርስቲያን ከአምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ፍጻሜ በፊት በሌላ የስሕተት ትምህርት ተጠቃች። ይህ የስሕተት ትምህርት ሞኖፎሳይታዊነት* የሚባል ሲሆን የጀመረው በ451 ዓ.ም. ፍጻሜ ላይ ነው። በ451 ዓ.ም. ቤተ ክርስቲያንን ይፈታተኗት የነበሩትን አዳዲስ

* የቀደምት አብያተ ክርስቲያን አበው ክርስቶስ በምድር በነበረበት ጊዜ ስለነበረው አካል ለማስረዳት ሲሞክሩ ከባድ ጥያቄ አጋጥሟቸዋል። መጽሐፍ ቅዱስ ክርስቶስ ሙሉ እግዚአብሔር እንዲሁም ሙሉ በሙሉ ሰው እንደነበር በግልጽ ያስተምረናል። ታዲያ ይህን እንዴት ለማብራራት ይቻላል? በሰው አእምሮና ብቃት በሌለው ቋንቋ በመጠቀም ይህን የእግዚአብሔር ተአምር ለመረዳትና ለማብራራት በጣም ያስቸግረናል።

ክርስቶስ ፍጹም መለኮታዊና ፍጹም ሰው እንደነበር ሁሉም ይስማማሉ። አብዛኞቹ ጳጳሳት በተለይም ምዕራባውያን፤ ክርስቶስ በምድር ላይ በኖረበት ጊዜ ሁለት ልዩ ባሕርያት ነበሩት ብለው ያምናሉ፡- መለኮታዊ ባሕርይና የሰው ባሕርይ። ይህን አመለካከት የተቀበሉ ሰዎች ዳዮፋይሳይታውያን ተብለው ይጠራሉ። ይህ ቃል በግሪክኛ ‘ዳዮ’ ማለትም ‘ሁለት’፤ እና ‘ፋይሲስ’ ማለትም ‘ባሕርይ’ ከሚሉ ቃላት የተገኘ ነው።

ሆኖም አንዳንድ የቤተ ክርስቲያን አበው በተለይም ግብጻውያን፤ ክርስቶስ በምድር በነበረበት ጊዜ የነበረው መለኮታዊና የሰው ባሕርይ በአንድ የተዋሃደ ነበር በማለት ያስተምሩ ነበር። ይህ አመለካከት ያላቸው ሰዎች በምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ “ሞኖፎሳይታውያን” ተብለው ይጠራሉ። ሆኖም፤ ‘ሞኖፎሳይታውያን’ ከመባል ይልቅ ምሥራቃዊ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያን አባላት ተብለው መጠራትን ይመርጣሉ። ‘ሞኖፎሳይት’ የሚለው ቃል በግሪክኛ ‘ሞኖ’ ማለትም ‘አንድ’ ወይም ‘ነጠላ’፤ እና ‘ፋይሲስ’ ከሚሉ ቃላት የተገኘ ነው። (የግርጌ ማስታወሻው በተከታዩ ገጽ ይቀጥላል።)

ጥያቄዎች ለመመርመር ዓለም አቀፍ የአብያተ ክርስቲያን ጉባኤ ኬልቄዶን ላይ ተካሂዶ ነበር። በዚህ ጉባኤ እንደገና የተነሣው ቁልፍ ጥያቄ፣ ኢየሱስ ክርስቶስን የሚመለከት ነበር። ከግብፅ የመጡ አንዳንድ ጳጳሳት፣ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ እንጂ ሰው የነበረበት ጊዜ ጨርሶ የለም የሚል እምነት ነበራቸው። ይህን አስተምህሮ ያልተቀበለችው ቤተ ክርስቲያን አመለካከት ግን፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ሁለት ባሕርያት አሉት የሚል ነበር። ይህም በኬልቄዶን የእምነት መግለጫ እንዲህ በመባል በከፊል ተገልጧል፡- “...አንዱና እርሱ ብቻ የሆነው ልጁ፣ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ፍጹም አምላክና ፍጹም ሰው፣ እውነተኛ አምላክና እውነተኛ ሰው... እንደሆነ እናምናለን።” ከግብፅ ከመጡት ጳጳሳት መካከል ከእስክንድርያ ከተማ ከሆኑት ከጥቂቶቹ በቀር የእምነት መግለጫውን አንፈርምም አሉ። እነዚህ ሰዎች ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ያላቸው አመለካከት የተለየ ስለነበር፣ ወደ ግብፅ በተመለሱ ጊዜ ቤተ ክርስቲያናቸውን ከዓለም አቀፍ ቤተ ክርስቲያን ለዩዋት። የዚህ ውጤት ዛሬ የግብፅ ኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን በመባል የምትታወቀው ቤተ ክርስቲያን መመሥረት ሆነ። ስድስተኛውንና ሰባተኛውን መቶ ክፍለ ዘመን በምናጠናበት ጊዜ ስለዚህች ቤተ ክርስቲያን በጥቂቱ እንመለከታለን።

የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ከክፍለ ዘመኑ መጀመሪያ ይልቅ በአምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ (499) ላይ ደክማ ነበር። በኑሚዲያ የአርዮስን የሐሰት ትምህርት የሚደግፉ ቫንድሎች፤ በግብፅ ደግሞ የመናፈሳይትን አስተምህሮ የሚደግፉ ኮፕቶች ነበሩ። እውነተኛይቱን ቤተ ክርስቲያን የሚደግፉ ሰዎችም በሌሎች ስፍራዎች ነበሩ። ቤተ ክርስቲያን የቀደመውንና ነፍሳትን ለክርስቶስ የመማረክ ቅናቷን በማጣቷ፣ የክርስቲያኖች ቁጥር የሚጨምር አይመስልም ነበር። ወደ ጓላ የቀረችው ወይም የቀዘቀዘችው የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ብቻ እንዳልነበረች እዚህ ላይ ማስታወሱ ብልህነት ነው። የአውሮፓና የእስያ አብያተ ክርስቲያንም ወደ ድንቁርናና “ሥጋዊ ክርስትና” ዘመን በመግባቱ ዋዜማ ላይ ነበሩ።

ይህ ጉዳይ በ451 ዓ.ም. የዳዮፋይሳይት አመለካከት ተቀባይነት ባገኘበት የኬልቄዶን ጉባኤ ላይ ተብራርቷል። ምዕራባውያን አብያተ ክርስቲያን ይህን አመለካከት መከተሉን ሲቀጥሉ፣ አንዳንድ ምሥራቃዊ አብያተ ክርስቲያን ደግሞ (የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንን ጨምሮ) የሞኖፎሳይትን አመለካከት ይከተላሉ። ምሥራቃዊ አብያተ ክርስቲያን፣ “ኬልቄዶን ያልሆኑ አብያተ ክርስቲያን” (Non-Chalcedon churches) በመባልም ይጠራሉ።

የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ከ500-700 ዓ.ም.

ከ500-700 ዓ.ም. ያለው ጊዜ ለግብፅ ኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን የስደት ወቅት ነበር። ባለፈው ምዕራፍ እንደተመለከትነው፤ ከግብፅ አብያተ ክርስቲያን የመጡት ጳጳሳት (የእስክንድርያዎቹን ሳይጨምር) የኢየሱስ ክርስቶስን ሁለት ባሕርያት አስመልክቶ የኬልቄዶን ጉባኤ በወሰነው የእምነት አንቀጽ ላይ አንፈርምም ብለዋል። ከዚህ የትምህርተ-መለኮት ልዩነት የተነሣም የግብፅ ኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን የምትባል አዲስ ቤተ ክርስቲያን መሠረቱ። ይህን ያደረጉበት ምክንያት ከቁስጥንጥንያ ጳጳስ ቁጥጥር ነጻ የሆነችና ራሳቸው የሚመሯት ቤተ ክርስቲያን ለመመሥረት በመሻት ነበር።

የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ይህን ስታደርግ፤ እራሷን ከዓለም አቀፋዊው ክርስትና በመለየት ላይ ነበረች። የአውሮፓና የእስያ አብያተ ክርስቲያንም መከፋፈል ጀምረው እንደነበር ጠቅለል አድርጎ በመመልከት ማስታወሱ መልካም ነው። ሁለቱ ዋና ዋና አብያተ ክርስቲያን፤ የሮሙ ጳጳስ መሪ ሊሆን የፈለገበት የአውሮፓ የካቶሊክ (ወይም የምዕራብ) ቤተ ክርስቲያንና፤ በእስያ የነበረውና የቁስጥንጥንያው ጳጳስ አፈጉባኤ ሊሆንበት የፈለገው የቢዛንታይን (ወይም የምሥራቅ) ቤተ ክርስቲያን ነበሩ። የምዕራቡና የምሥራቁ አብያተ ክርስቲያን በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ትምህርተ-መለኮት ነጥቦች ሁሉ ላይ ባይስማሙም ሙሉ ለሙሉ ሳይከፋፈሉ ቆይተዋል። ሞኖፎሳይታዊነትን የሚደግፉ ክርስቲያኖች ይህንኑ ዓላማቸውን የሚደግፍ ብርቱ መሪ ባያገኙ ኑሮ የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን በስድስተኛው ክፍለ ዘመን ከምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን ጋር ትዋህድ ነበር። ያ እውቅ መሪ ጀኮበስ የተባለ መነኩሴ ነው። መነኩሴው በጳጳስና የተሾመው በ541 ዓ.ም. አካባቢ ነበር። “እጅግ በላቀ ሚስጦናዊ ቅንኣቱና ከማይታክት ጥረቱ የተነሣ የሞኖፎሳይታውያንን ቅሪቶች እንደገና በማደራጀትና በማጠናከር፤ ብዙ ጳጳሳትና ካሕናትን ሾመ፤ አያሌ የነብረት ወይም የአንድነት ቡድኖችንም መሠረተ። ሞኖፎሳይታውያን ያዕቆባውያን የሚለውን መጠሪያ ያገኙት ከእርሱ ስም ነው።” የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ከምሥራቁ ቤተ ክርስቲያን ተነጥላ ለመቆየት የቻለችው በያዕቆብ አመራርና ማበረታታት ነበር።

ቤተ ክርስቲያኒቱ በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ትምህርተ-መለኮትንና ሃይማኖታዊ ጽሑፎችን አሳደገች። ኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን

ጠቃሚ ወይም ዋና ተግባሯ የገዳም ኑሮ፤ ማለት ከመንደሮች ርቆ በምንኩስና ገዳም መኖር ነበር። አያሌ ኮፕቲኮች ወደ እነዚህ ገዳማት በመግባት እጅግ ዝቅተኛ የሥራና የጸሎት ሕይወት ኖሩ።

በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን የተባበረችና አንድ ጠንካራ ብሔራዊ ቤተ ክርስቲያን አልነበረችም። በከፋ አኳኋን ወደ ብዙ የእምነት ክፍሎችና አብያተ ክርስቲያን ተከፋፍላ ነበር። በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን አካባቢ በግብፅ ብቻ ሀያ ያህል የሞኖፎሳይታውያን የእምነት ክፍሎች ነበሩ። ከእነዚህ አንዱ “ትራይ-ቲይዝም” በሥላሴ ውስጥ በባሕርይ አንዱ ከሌላው የተለያዩ ሦስት አማልክት አሉ የሚለው የሦስት አምላክ አማኞች ክፍል ነው። ይህ የሚያመለክተው፤ በኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ የሰፈነው የሞኖፎሳይታዊነት አነስተኛ የስሕተት አስተምህሮ ብዙ ሳይቆይ፤ በሦስት አምላኮች እንደማመን ያለና የከፋ የስሕተት አስተምህሮ ማስከተሉን ነው።

የሰጢኖስ የተባለው የቢዛንታይን ግዛት ንጉሠ ነገሥት፤ የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ከምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን መለየቷን አልወደደም። በግዛቱ ሁሉ አንዲት እውነተኛ ወይም “ኦርቶዶክስ” ቤተ ክርስቲያን እንድትኖር ይፈልግ ነበር። በመሆኑም በስድስተኛው መቶ አጋማሽ ላይ ባለሥልጣናቱ የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ተከታዮችን ያሳድዷቸው ዘንድ አዘዘ። የቤተ ክርስቲያኒቱ አባላት የነበሩ ሰዎች ከመንግሥት ሥራ ተባረሩ፤ አንዳንድ ጊዜም ይገደሉ ነበር። ስደቱ ግን ቤተ ክርስቲያኒቱን ድል አላደረጋትም፤

ይልቁንም በረታች። ከምሥራቁ ቤተ ክርስቲያን ጋር እንደገና የመገናኘት ፍላጎቷም ቀነሰ።

የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን እድገት በሰባተኛው መቶ ክፍለ ዘመን (ከ600-699) ለተወሰነ ጊዜ የቀጠለ ቢሆንም፤ በክፍለ ዘመኑ አጋማሽ ላይ ሙስሊሞች ግብፅን ወረሯት። በመጀመሪያ ከቢዛንታይኑ ንጉሠ ነገሥት ይልቅ ዓረቦች ለኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ደጎች መስለው ነበር። ብዙም ሳይቆይ ክርስቲያኖችን ወደ እስልምና ለመለወጥ ሲባል ቀረጦችና ሌሎች ጫናዎች በተዘዋዋሪ ይደረጉባቸው ጀመር። በዚህም የተነሣ በክፍለ ዘመኑ መጨረሻ (699 ዓ.ም.) የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ማነስ ጀመረች። ዓረብ ሙስሊሞች ግብፅ ላይ ስላደረጉት ወረራ ምዕራፍ ስድስት ላይ ይበልጥ እናጠናልን።

አሁን ስለ አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን በአጭሩ እንመልከት። እንደሚያስታውሱት በአምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ ላይ የአፍሪካ ቤተ ክርስቲያን እንደ ዳናተሳዊነትና አርዮሳዊነት ባሉ የሐሰት ትምህርቶች በከፋ ሁኔታ ተከፋፍላ ነበር። ከስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ ግን የምሥራቁ ቤተ ክርስቲያን እነዚህን የተሳሳቱ እምነቶች ድል ለመንሣት አዳዲስ መከራዎች አደረገች። ጥረቶቹም ውጤታማ ነበሩ። ከሰሜን አፍሪካ እንደገና ድል መሆን በኋላ የተከተለው ነገር፤ ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን በቫንድሎች አማካይነት በአካባቢው እጅግ ተስፋፍተውና በዝተው በነበሩት አርዮሳውያን እንዲሁም ዳናተሳውያን ላይ ድል መቀዳጀቷ ብቻ አልነበረም። ከዮስጢኖስ ሞት በኋላ እንኳን የተጠላውንና የአረማውያን በርባሮችን መለወጥ ወዳስከተለው ሂደት አምርቷል። በዚህ አኳኋን ነበር የኦርቶዶክስ ክርስትና ወደ አፍሪካና ኑሚዲያ እንደገና የመጣው።

ቤተ ክርስቲያኒቱ እስከ ሰባተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ በአካባቢው ብትቆይም፤ ወደ ሕዝቡ ዘልቃ የገባች አትመስልም። ሙስሊም ወራሪዎች በ697 ዓ.ም. ወደ ስፍራው ሲመጡ የአካባቢው ክርስቲያኖች እምነታቸውን ለእስልምና አሳልፈው ለመስጠት ጊዜ አልወሰደባቸውም። ሕዝቡ እምነታቸውን የተወብት ፍጥነት ሲታይ፤ ቀድሞም ቢሆን ያመኑትን ነገር በሚገባ ያልተረዱ እንደነበርና ለሃይማኖታቸው የተሰጡ እውነተኛ ክርስቲያኖች ያለመሆናቸውን ያመለክታል።

ይህን የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ስናጠቃልል ወቅቱ ለኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን የማያቋርጥ የእድገት ጊዜ ነበር ልንል እንችላለን። ሙስሊሞች ወደ ግብፅ በመጡ ጊዜ ቤተ ክርስቲያኒቱ ሕልው ብትሆንም፤ ከ639 ዓ.ም. ጥቂት ቀደም ብሎ የነበረችውን ያህል ጠንካራ አልነበረችም። የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን እስከ ዛሬ ግብፅ ውስጥ አለች፤ ተከታዮቿ ግን በሞኖፎሳይታዊነት ትምህርት ማመናቸውን ቀጥለዋል።

በቀረው የሰሜን አፍሪካ ክፍል በዚያን ዘመን አነስተኛ መንፈሳዊ እንቅስቃሴና ወደ እውነተኛ የክርስትና ትምህርቶች የመመለስ ሁኔታ ታይቶ ነበር። ይሁን እንጂ ክርስትና የሕዝቡ ሕይወት ክፍል የሆነበት ጊዜ ፍጹም የነበረ አይመስልም። ለዚህ ነበር በመጨረሻ ሙስሊሞች ሲመጡ ቤተ ክርስቲያን ተሸናፊ የሆነችው።

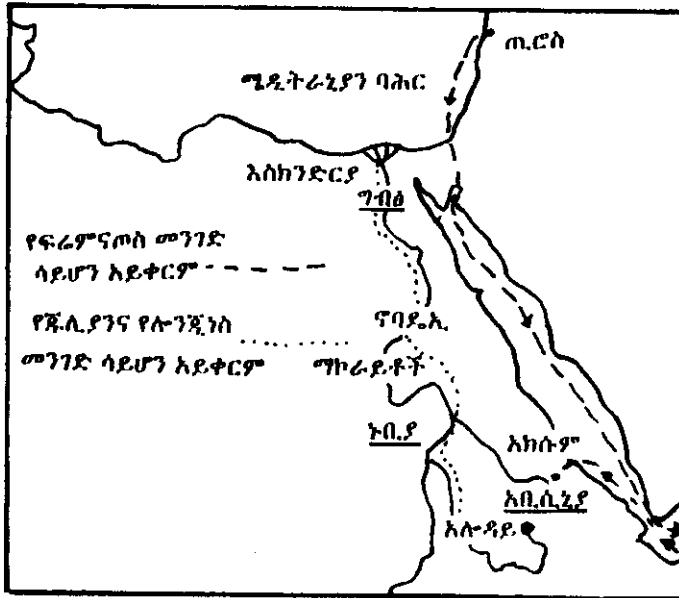
ጥያቄዎች

1. የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን ግብፅ ውስጥ የተመሠረተችው ለምን ነበር?
2. ያዕቆብ ማን ነበር? ምንስ አደረገ?
3. የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን የተባበረችና አንድ ነበረች፤ ወይስ ክፍፍሎች ነበሩባት?
4. በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ በአፍሪካና በኑሚዲያ የነበረችው ቤተ ክርስቲያን ምን ሆነች?

የኑብያና የአቢሲኒያ አብያተ ክርስቲያን

በሐዋርያት ሥራ ምዕራፍ ስምንት የተመዘገበውንና የኢትዮጵያዊውን አገልጋይ መለወጥ ታሪክ በዚህ መጽሐፍ ምዕራፍ ሁለት ውስጥ ተመልክተናል። ይህ አገልጋይ ወደ ኑብያ ከተመለሰ በኋላ በአካባቢው ለነበሩ ሁሉ ስለ ክርስቶስ የመስከረላቸው ይመስላል። ሆኖም ከ30-500 ዓ.ም. ድረስ ስለነበረው የኑብያ ቤተ ክርስቲያን እድገት የታሪክ መረጃ አናገኝም። ከ185-253 ዓ.ም. የኖረው የግብፁ አርጌንስ ከጻፋቸው መጻሕፍት በአንዱ፣ ወንጌል ለኢትዮጵያውያን እንደተሰበከና ያም ቢሆን ለሁሉም እንዳልደረሰ የጠቀሰበትን ጽሑፍ ብቻ ነው የምናገኘው። ስለዚህ፣ በኑብያ ስለተከናወነው የወንጌል አገልግሎት መመልከት የምንጀምረው ከስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በኋላ ነው።

የወንጌል መልእክት አቢሲኒያ የደረሰው በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ነበር። ታሪክ እንደሚገልጠው ፍሬምናጦስ የተባለ ወጣት ከጢሮስ ወደ ህንድ ሄደ። ከጉዞው ሲመለስ ከሁለት ጓደኞቹ ጋር ቀይ ባሕር ላይ በመርከብ ተጉዞ ነበር። መርከቧ እግረ መንገዱን አቢሲኒያ የባሕር ዳርቻ ላይ ቆመች። የአካባቢው ሰዎች ተጓጉሮቹን በመልካም አልተቀበሏቸውም። ከዚህም የተነሣ ፍሬምናጦስና አንድ ጓደኛውን ባሪያ ሲያደርጓቸው፣ ሌላውን ገደሉት። ፍሬምናጦስ ወደ አክሱም ንጉሥ ወሰዱት። ንጉሡም የግል ጸሐፊው አደረገው። ፍሬምናጦስ መልካም ክርስቲያን እንደመሆኑ የሚሰጠውን ተግባር በትጋትና በታማኝነት ያከናውን ጀመር። ንጉሡም በፍሬምናጦስ አገልግሎት እጅግ ደስ ስለተሰኘ ከባርነት ነጻ አደረገው። ከዚያም እንደ ነጻ ሰው አክሱም ውስጥ እየኖረ ለንጉሡ ማገልገሉን ቀጠለ። ይህን እያደረገም ከአንድ የክርስቲያን ነጋዴዎች ቡድን ጋር ቤተ ክርስቲያን ለመሥራት ተባበረ። ከብዙ ዓመታት አገልግሎት በኋላም ለተመሠረተችው ቤተ ክርስቲያን መጋቢ ለመጠየቅ ወደ እስክንድርያ ተጓዘ። ቤተ ክርስቲያኖቹን በመጋቢነት ለማገልገል ከፍሬምናጦስ የተሻለ ሰው ስላልነበረ፣ እርሱ ራሱ በጽጵስና ተሾመላት። ወደ አክሱም በሚመለስበት ጊዜም ብዙ ሰዎች ክርስትናን ተቀብለው አገኛቸው። ፍሬምናጦስ በ356 ዓ.ም. የአክሱም ጳጳስ እንደነበር ታሪክ ያስረዳል። በአክሱማውያን መካከል ተግባሩ ይሠራ ነበር፤ የአክሱምን ንጉሥ እንኳን ለክርስቶስ ለመማረክ ችሏል። ከዚያ በኋላ ነው ክርስትና የአክሱም መንግሥት ብሔራዊ ሃይማኖት የሆነው። ዘግየት ብሎ እጅግ ትልቅ ቤተ ክርስቲያን በአክሱም ታነጸ።

በአምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ (በ480 ወይም በዚያ አካባቢ) ከሶርያ ቤተ ክርስቲያን ዘጠኝ ሚስዮናውያን መጥተው እንደነበር ይነገራል። እነዚህ ሰዎች ምናልባት የሞናፎሳይታውያን ትምህርት ተከታዮች ሳይሆኑ አይቀሩም። ከአቢሲኒያ ቤተ ክርስቲያን አባላት ጋር በመሥራት ስለ ክርስቶስ አህዱ ባሕርይ ወይም ተፈጥሮ፣ ያላቸውን አመለካከት ለአማኞች ያስተምሩ ጀመር። ስለዚህ ከ500 ዓ.ም. ጀምሮ የአቢሲኒያ ቤተ ክርስቲያን የሞናፎሳይታዊ አመለካከት ተከታይ ሆነች። ዛሬም ቢሆን የኢትዮጵያ ኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን የመናፈሳይታውያንን ባሕልና ትምህርት መከተሏን ቀጥላበታለች።

በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን አንድ ወቅት ላይ መጽሐፍ ቅዱስ የአክሱም ሕዝብ ቋንቋ ወደሆነው ግዕዝ ተተረጎመ። ስለሆነም መስሊሞች የአቢሲኒያ ቤተ ክርስቲያን ከሌሎች አብያተ ክርስቲያን ጋር የምታደረገውን ግንኙነት አስቸጋሪ ባደረጉበት ቀጣይ ክፍለ ዘመናት፣ ቤተ ክርስቲያኒቱ ለማጣቀሻና ለጥናት የተጠቀመችው በሕዝቡ ቋንቋ ከተጻፈው መጽሐፍ ቅዱስ ነበር።

በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በኑቢያ ሕዝብ መካከል የነበረው ሥራ አፋጣኝና አዲስ ሁኔታ ገጠመው። በንጉሠ ነገሥት ዮስጢኖስ ዘመን መንግሥት (527-565 ዓ.ም.) ሁለት የሚስዮናውያን ቡድን ወደ ኑቢያ

ተጓዙ። የመጀመሪያው ቡድን ጁሊያን በተባለ ሰው የሚመራ ሲሆን፤ ሰሜን ኑብያ ወደምትገኘውና ኖባዴኢ ወደምትባለው ስፍራ ተጓዘ። እስፍራው ሲደርስም የአካባቢው ንጉሥና መኳንንቶቹ ሞቅ ያለ አቀባበል አደረጉለት። ጁሊያን ሞኖፎሳይታዊ ስለነበር፤ በእርሱ ትምህርት የተለወጡ ሰዎች በሙሉ የእምነቱ ተከታዮች ሆኑ።

ከጁሊያን ጉብኝት ቀጥሎ ሌላ የሚሰየናውያን ቡድን ወደ ኑብያ መጣ። ቡድኑ የመጣው ከምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን ስለሆነ ሞኖፎሳይታዊ አልነበረም። ጁሊያን የኖባዴኢ ሰዎች እነዚህን ሚስቶናውያን እንዳይቀበሉ ነግሯቸው ስለነበር፤ ሚስቶናውያኑ ወደ ደቡብ ርቀው እንዲሄዱና ማኮራይት በሚባሉ ሕዝቦች መካከል እንዲሠሩ ተገደዱ።

በ568 ዓ.ም. አካባቢ ክርስቲያኖችን ለማበረታታት ከእስክንድርያ አንድ ሌላ ሚስቶናዊ ወደ ኖባዴኢ ተላከ። ይህ ሰው ሎንጂነስ ይባል ነበር። ሎንጂነስ እስፍራው ከደረሰ በኋላ ቤተ ክርስቲያን እንዳነጻላቸው፤ ካህናትን እንደሾመላቸው፤ እንዲሁም የመለኮታዊ አገልግሎት ሥርዓትንና የክርስትና ድንጋጌዎችን ሁሉ እንዳስተማራቸው ይነገራል። ወደ ኖባዴኢ ቤተ ክርስቲያን ብዙ ሰዎች በምእመናንነት ታክለው ነበር። በስተደቡብ ራቅ ብለው የሚገኙትና አሎዳኢ በመባል ይታወቁ የነበሩት ሰዎች፤ ስለ አዲሲቱ ቤተ ክርስቲያን ሰምተው ሚስቶናዊ እንዲላክላቸው ጠየቁ። በዚህ መሠረት ሎንጂነስ ተልኮ ወንጌልን ሰበከላቸው። መልእክቱም በሰፊው ተቀባይነት አግኝቶ ብዙ ሰዎች ወደ ክርስቶስ መጡ። ሎንጂነስ ስላከናወናቸው ሌሎች የግል ተግባራትና በኑብያ ምን ያህል ጊዜ እንደቆየ ወይም እስከ መጨረሻው በዚያ እንደኖረ የምናውቀው ነገር የለም። ሆኖም ክርስትና በኑብያ ሥር ሰዷል። በዚህ መሠረትም ተስፋፋ። የክርስቲያን መንግሥታትም የአስልምናን ቡርቦራ ለስምንት ክፍለ ዘመናት የተቋቋሙ ሲሆን፤ በአንዳንድ ስፍራዎች ይህ ጥንካሬያቸው ለአንድ ሺህ ዓመታት ቀጥሎ ነበር።

በአካባቢው ስለነበረችው ቤተ ክርስቲያን ያደረግነውን አጭር ጥናት ይህ ያጠቃልለዋል። በዚህ ምዕራፍ የተመለከትነው የኑብያና የአቢሲኒያ አብያተ ክርስቲያን እንዴት እንደተመሠረቱና እንዳደጉ ነው። ቆይተን ወደ እነዚህ ስፍራዎች በመመለስ አብያተ ክርስቲያኑ እንዴት እንደቀጠሉ እንመለከታለን። ከ700-1300 ዓ.ም. የነበረው ወቅት በአካባቢው ለነበረች ቤተ ክርስቲያን የጸጥታ ጊዜ ስለነበር ስለ ታሪኳ የሚታወቅ ብዙ ነገር የለም።

ጥያቄዎች

1. ስለ ፍሬምናጦስና ለአቢሲኒያ ቤተ ክርስቲያን ስለደረገው አስተዋጽኦ በአጭሩ ይግለጡ።

2. የአቢሲኒያ ቤተ ክርስቲያን ከስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በኋላ ሞኖፎሳይታዊ የሆነችው ለምን ነበር?

3. የኖባዴኢ ሰዎች እነማን ነበሩ? የክርስትናን መልእክት ያደረሰላቸውስ ማን ነው?

4. ሎንጂነስ ስላከናወነው ሥራ ይግለጡ።

የእስልምና ፈታኝነት

የአፍሪካና የአውሮፓ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ በ312 ዓ.ም. በቆስጦንጢኖስ ራእይ አማካይነት እንዴት እንደተቀየረ ምዕራፍ ሦስት ውስጥ ተመልክተናል። ከዚያ ወዲህ የቤተ ክርስቲያን መስፋፋትና እድገት እንደ ቀድሞው አስቸጋሪ አልነበረም። በዚህ ምዕራፍ ደግሞ በአፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ሌላ ወሳኝ ሁኔታ እንዲፈጠር ያደረገውን ክስተት እናጠናለን። ይህም የእስልምና ጅማራ ነው።

እስልምና የተጀመረው መሐመድ በሚባል ሰው አማካይነት ነበር። ስለዚህ ሰው የመጀመሪያ ሕይወት ብዙ የሚታወቅ ነገር የለም። መሐመድ በ570 ዓ.ም. አካባቢ ዓረብ አገር መካ በሚባል ስፍራ ተወለደ። ስለ ሕይወቱ በአብዛኛው እርግጠኛ የምንሆንባቸው ሌሎች እውነቶች፡- የተወለደው ሀብታም ባይሆኑም ከተከበሩ ቤተሰቦች መሆኑ፣ አባቱ በልጅነቱ ስለሞቱበት ድሃ ቤተሰብ ውስጥ ማደጉ፣ ከድህነቱ የተላቀቀውም አንዲት ሀብታም በማግባት መሆኑ ናቸው። በወጣትነቱ ወራት ግመል በመንዳት ነበር የሚተዳደረው። በጉዞውም የተለያየ እምነት ከነበራቸው ሰዎች ጋር ይገናኝ ነበር። መሐመድ እውነትንና ትክክለኛውን የደሃንነት መንገድ በቅንነትና በትጋት ይፈልግ ነበር። በመካም ሆነ በመካከለኛው የዓረብ ክፍል አብያተ ክርስቲያን ስላልነበሩ መሐመድ ምናልባት የወንጌልን እውነት ምስክርነት ጨርሶ አልሰማ ይሆናል። ስለ ክርስትና የሚያውቀው ነገር ቢኖር፣ በጉዞው ወቅት እራሳቸውን ክርስቲያን ብለው ከሚጠሩ ሰዎች ጋር መገናኘቱ ብቻ ነበር። የሚያሳዝነው ነገር እነዚህ ሰዎች ምናልባት የስም ክርስቲያኖች ብቻ ስለሆኑ ለመሐመድ ጥሩ ምስክርነት ሊሰጡት አልቻሉ ይሆናል። በዚህ የተነሣ መሐመድ ወደ ክርስትና በመሳብ ፋንታ እየተገፋ ሄደ። መሐመድን በእርግጥ ያስጨነቀው አንድ ነገር፣ በአካባቢው የሚኖሩ ዓረቦች የጣዖት አምልኮ ነበር። ይህ ብዙ አማልክትን የማምለክ ጉዳይ ትክክል አለመሆኑን በአጭር ጊዜ ውስጥ ተገነዘበ።

መሐመድ አንድ ነቢይ የሚቀበላቸው መገለጦች ናቸው ብሎ ያመነባቸውንና የተቀበላቸውን ራእዮችና መገለጦችን ማየት የጀመረው በአርባ ዓመቱ ነበር። ስለ አንድ አምላክ አምልኮ አስተማሪነትና በማንኛውም ሁኔታ የጣዖት አምልኮ ፀር እንዲሆን መጠራቱ ይሰማው ጀመር። በመሆኑም በመካ የሚደረገውን የጣዖት አምልኮ በመቃወም ይሰብክ ጀመር፤ ሕዝቡንም አንድ አምላክ የሆነውን አላህን ብቻ እንዲያመልክ አጥብቆ ገፋፋው። በዚህ መሠረት ጥቂት አማኞችን ከመካ አፈራ፤ እነዚህ ግን በአብዛኛው የከተማው ድሆች ነበሩ። ይህን የተረዱትና

የመካ ነዋሪ የሆኑት የጣዖት አምልኮ ካህናት በመሐመድ ላይ ሕዝቡን ስላሳመዱበት በ622 ዓ.ም. ወደ መዲና ለመሸሽ ተገደደ። ይህ ጉዞ በሙስሊሞች ሃይማኖታዊ የቀን መቁጠሪያ ትልቅ ስፍራ የሚሰጠው ሲሆን፤ ሐጂራ ወይም የነቢዩ ስደት በመባል ይታወቃል።

መሐመድ በመዲና ከፍተኛ እድገት በማሳየት ለሃይማኖቱ እጅግ በርካታ ተከታዮችን አፈራ። በዚሁ ጊዜ ከፍተኛ ሥልጣን ያለው የፖለቲካ መሪ ሆነ። የሥልጣን ባለቤት በሆነ ጊዜ አዲሱ ሃይማኖቱ ጠንካራና ኃይለኛ ቢሆን ዓለም አቀፍ ሃይማኖት ሊሆን ይችላል ብሎም አሰበ። በዚሁ መሠረት አዲሱን እምነት በፍጹምነትና በሥልጣናዊ መልኩ በመስበክ ዓለም አቀፋዊ ተቀባይነት እንዲኖረው ይጠይቅ ጀመር። ተልእኮው ዓለምን መለወጥ ወይም መቆጣጠር የሆነ ሃይማኖታዊ ሠራዊቱን በአዝማችነት መራ...። መሐመድ ብዙ ተከታዮች አፍርቶ ጠንካራና በቂ ሠራዊት በማስማራት መዲናን ወርሮ አረማዊ መሪዎችን ድል በማድረግ ከተማይቱን የተቀደሰች የእስልምና ከተማ ብሎ ለመጥራት ብዙ ዓመታት አልወሰደበትም። መሐመድ የሞተው እስልምና በየደረሰበት ተስፋፍቶ በሚገባ ድል ማድረግ ከመጀመሩ በፊት በ632 ዓ.ም. ነው። ቢሆንም በ632 ዓ.ም. ቁርዓንን በመጻፍ አጠናቆ ስለነበር፤ በዚሁ ድርጊቱ በተከታዮቹ ላይ በእርግጥ፤ የእግዚአብሔር ልዩ መልእክተኛ ስለሆነ ትእዛዙን ሁሉ መከተል አለብን የሚያሰኝ ጥልቅ ተጽዕኖ አሳድሮባቸዋል።

መሐመድ ከ622-632 ዓ.ም. ለዓረብ ነገዶች ካስተማረው ትምህርት ይልቅ፤ ጥቂት ነጠላ ዓረፍተ ነገሮቹ በዓለም ታሪክ ላይ ታላቅ ተጽዕኖ ሊኖራቸው ችሏል። ይሄውም፡- የእስልምና እምነት ድንጋጌ መሠረት የሆነው መልእክት፡- ‘ላኢላ ኢለላህ ሙሐመደን ራሱለላህ’ -- ‘ከእግዚአብሔር በቀር ሌላ አምላክ የለም፤ መሐመድም መልእክተኛው ነው’ የሚለው ነው። ዓረቦች በነገዶቻቸው መካከል የነበረውን ክፍፍልና ግጭት አስወግደው ወንድማማችነት ያገኙት በአንድ አምላክ መሠረታዊ የእምነት ትምህርትና በመልእክተኛው በምድር ላይ ልቆ መገኘት ነው። ከ632 ዓ.ም. በኋላ ዓረቦች ስሜታዊነት በሞላበት ጭፍን እምነት የጣዖት አምልኮንና ሐሰተኛ ሃይማኖትን ሁሉ ለማጥፋት ከዓረብ ምድር ተነሡ። የእነዚህ የዓረብ ሠራዊቶች ወረራ፤ ከላይ እንደተጠቀሰው ተጽዕኖ ያደረገው በዓለም ታሪክ ላይ ብቻ አይደለም፤ በአፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ላይም ታላቅ ለውጥ አምጥቷል።

ሙስሊሞች፤ በአፍሪካ ላይ ያደረጉትን ወረራ ከመመልከታችን በፊት፤ በዚሁ ከፍተኛ ወረራ መጀመሪያ ላይ በክርስቲያኖች ላይ የነበራቸውን ዝንባሌ ወይም ስሜት መመልከቱ ጠቃሚ ነው። በአጠቃላይ ሲታይ በእስልምና የመጀመሪያ ደረጃ ላይ ሙስሊሞች ፀረ ክርስቲያን

አልነበሩም። የመጀመሪያዎቹ ሙስሊሞች በአረማውያን ላይ እጅግ ይከፋኑ ነበር። ይህ ማለት ግን ክርስቲያኖችንም በሰይፍ አሳደዋል ማለት አይደለም። መሐመድ ለተከታዮቹ፤ ስለ ክርስቲያኖች “የመጽሐፉ ሰዎች” በማለት ያስተማራቸው ይመስላል። የዚህ ትርጉሙ ክርስቲያኖች መጽሐፍ ቅዱስ ያላቸውና አንድ አምላክ የሚያመልኩ ናቸው ማለት ነው። ሆኖም የራሳቸውን መንግሥትና ፖለቲካ ለመጠበቅ የሚፈልጉ ክርስቲያኖች በገጠሟቸው ጊዜ (እንደ ቢዛንታይኖች ያሉ) ምድሪቱን ለቀው እስኪወጡ ድረስ ይዋጓቸው ነበር።

አፍሪካ መጀመሪያ በዓረብ ሠራዊት የተወረረችው በ639 ዓ.ም. ነው። አሚር ኢብንአል የተባለው ወራሪ በጥቂት ሺህ የሚቆጠሩ ሰዎች የያዘ ሠራዊት ወደ ግብፅ ያመጣው በዚያ ዓመት ነበር። ያን ጊዜ ዓረቦች በሶርያ፣ ሜሶፖታሚያ፣ እና ፋርስ ውስጥ የሚገኙ ቢዛንታይኖችን ድል አድርገዋቸዋል። ግብፅ ውስጥም ኮፕቶች የሆኑ አብዛኛዎቹ ሕዝቦች የቁስጥንጥንያን ገዥዎች ይጠሏቸው ስለነበር፤ የሙስሊሞች አሚር እዚያ የሚገኙትን ቢዛንታይኖች ድል ማድረጉ አልከበደውም። የግብፅ የቢዛንታይን ገዢዎች፣ ኮፕቶች የተለየ የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን እንዲኖራቸው ስለማይፈልጉ የኮፕቲክ ክርስቲያኖችን ያሳድዱ እንደነበር ማስታወስ አለብን። ስለዚህ ዓረቦች ወደ ስፍራው በደረሱ ጊዜ ኮፕቶች ምንም እንኳን ወራሪዎቹ ጠላቶቻቸው ቢሆኑ ከቢዛንታይኖች አይብሉም ብለው አመኑ። በ640 ዓ.ም. ግብፅ ውስጥ የሚገኘው ዋና የቢዛንታይን ሠራዊት እንደተሸነፈ የሙስሊሞች አሚር ለወራሪዎቹ ቀረጥ ለመክፈልና በአጻፋው የክርስትና እምነታቸው እንዲከበርላቸውና ንብረታቸው እንዲጠበቅ ከሚሹት ኮፕቲኮች ጋር ስምምነት ሊደራደር ችሎ ነበር። በ641 ዓ.ም. ቢዛንታይኖች እስክንድርያን ትተው ስለሄዱ፤ የግብፅ ምድር በሙሉ በዓረቦች አገዛዝ ሥር ወደቀች።

ዓረቦች ቀሪናን ለመውረር ጊዜ ባይወስድባቸውም ከዚያ ወደ ካርታጋ ያደረጉት መስፋፋት ግን ዝግ ያለ ነበር። የዚህ ምክንያቱ በቀሬና እና በአፍሪካ መካከል ውኃ የሌለበት አምስት መቶ ማይል ርቀት የሚሸፍን ምድረ በዳ መኖሩ ነው። እስከ 670 ዓ.ም. ድረስ አፍሪካን የመውረር መከራ አልተደረገም። በክፍለ ዘመኑ መጨረሻ በተደረገው ወረራ ግን ሠፋሪ ነገዶችና የቢዛንታይን ሠራዊት ድል ሆኑ... ካርታጋ ተማረከችና በስፍራዋ ቱኒዝ የምትባል አዲስ የዓረብ ከተማ ማቆጥቆጥ ጀመረች። የአካባቢው የበርበር ክርስቲያኖች በመጀመሪያ ለዓረብ ወራሪዎች የሚበገሩ አልነበሩም። አዲሶቹ የዓረብ መሪዎች ግን እንዲሰልሙ ያግባቧቸው ጀመር። በዚህም የተነሣ የበርበር ነገዶች ከዓረቦች ጋር ኅብረት ወደ መፍጠር፤ ወደ ወዳጅነትና እስልምና ይበልጥ ተሳቡ።

ዓረቦች የሰሜን አፍሪካ ወረራቸውን በ710 ዓ.ም. አጠናቀቁ። ከግብፅ እስከ ሞሮኮና አትላንቲክ ውቅያኖስ ድረስ ያለውን አካባቢ በቁጥጥራቸው ሥር አደረጉ። ቀጥሎ ደግሞ ይህ የሙስሊም መንግሥት የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን እንድታሸቆለቁል ያደረገበትን ሁኔታ እንመለከታለን።

ሙስሊሞች ግብፅን መጀመሪያ በወረሩ ጊዜ፣ ከክርስቲያኖች ጋር ተቻቸለው የሚኖሩ ቢመስሉም፣ በሚገባ ከተደላደሉ በኋላ ግን ክርስቲያኑን ሕዝብ ያስጨንቁት ጀመር። በዚህ መሠረት በክርስቲያኖች ላይ ጥብቅ ማዕቀብ የጣለው የአማር ድንጋጌ ወዲያው ታወጀ። አዋጁ “...ግብር መክፈልን፣ ለሙስሊሞች እንክብካቤ ማድረግን፣ አዳዲስ አብያተ ክርስቲያን ወይም ገዳማት ያለመሥራትን፣ በክርስቲያኖዊ ተግባራት ምልክቶችና ማስታወቂያዎች ያለመጠቀምን፣ (ለምሳሌ፡- መስቀል ለሕዝብ በግልጽ እንዳይታይ)...” ይደነግግ ነበር። ዓመታት እየገፉ በሄዱ መጠን ድንጋጌዎቹ ይበልጥ በበረታ አኳኋን ተግባራዊ ይሆኑ ጀመር።

አብዛኛዎቹ ደካማ ኮፕቲክ ክርስቲያኖች ወደ እስልምና እንዲለወጡ ከፍተኛ ተጽዕኖ ያደረገባቸው የግብሩ ጉዳይ ነበር። አንድ ኮፕቲ ሙስሊም በሚሆንበት ጊዜ፣ ግብር የመክፈሉ ግዴታ ይነሣለት ነበር። በ717 ዓ.ም. እጅግ ብዙ ሰዎች ግብር ላለመክፈል ብለው ሙስሊም በመሆናቸው፣ መንግሥት እራሱን መደገፍ እስኪሳነው ድረስ ገንዘብ ቸገረው። ስለዚህ በ718 ዓ.ም. ካሊፍ አማር 2ኛ የተባለው ባለሥልጣን ማንኛውም ሰው ወደ እስልምና እምነት ቢመጣም ግብር መክፈል አይቀርለትም በማለት ደነገ። ይህም ሁኔታ ሙስሊም የሚሆኑትን ሰዎች ቁጥር ቀነሰው። ነገር ግን በ744 ዓ.ም. የነበረው የግብፅ ገዢ የግብሩ መነሣት ጉዳይ እንደገና እንዲሠራ በማወጁ 24,000 ክርስቲያኖች ወደ እስልምና መለወጣቸው ይነገራል።

በ1000 ዓ.ም. የነበሩት የግብፅ ኮፕቲክ አብያተ ክርስቲያን ቁጥር ከሙስሊሞች ቁጥር ጋር ሲነጻጸር እጅግ ጥቂት ነበር። እንዲህ ያለው ግዙፍ ድርጅት እንዴት አነሰ? ከምክንያቶቹ ጥቂቱ እነሆ፡- 1) የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን በ639 ዓ.ም. ትልቅ ብትሆንም፤ በውስጣዊ ግጭቶችና ምቀኝነት ሳቢያ ተዳክማ ነበር፤ 2) ከግብር ነጻ የመሆኑ ጉዳይ ደካማ የቤተ ክርስቲያን አባላትን ወደ እስልምና ለመለወጥ የቻለ ፈተና ሆነ፤ 3) አንድ ሰው የመንግሥት ባለሥልጣን ለመሆን ከፈለገ ሙስሊም መሆን ነበረበት፤ 4) ሌላ እምነት ካለው ሰው ጋር መጋባት ክልክል ስለነበር፤ አንድ ሰው ሙስሊም የሆነች ቤት ለማግባት ከፈለገ መስለም ነበረበት። ይህ ሁሉ ከፍተኛ ተጽዕኖ ቢኖርም የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን አልሞተችም። ዛሬም በግብፅ ትገኛለች።

በካርታጎና በከተሞቿ ዙሪያ የነበረችው ቤተ ክርስቲያን ግን ይህን ያህል ውጤታማ አልነበረችም። የኮፕቲክ ቤተ ክርስቲያን የተዋቀረችው በከተሞች በሚኖሩ ሰዎች ብቻ ሳይሆን፤ በገጠር በሚኖሩት ጭምር ቢሆንም፤ በአፍሪካ አብዛኛዎቹ አብያተ ክርስቲያን የሚገኙት በባሕር ዳርቻና ከከተሞች ወጣ ብለው ነበር። የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን በተለይ ወደ መሀል ገባ ብለው የሚኖሩትን የበርበር ነገዶች በወንጌል ለመድረስ ፍጹም አልቻለችም። እነዚህን ሰዎች በወንጌል ለመድረስ የተደረገው ጥረት እጅግ አነስተኛ ስለነበር አብዛኛዎቹ አረማውያን ሆነው ቀሩ። ዓረቦች ካርታጎና በዳርቻዎቿ የነበረውን ስፍራ በወረሩ ጊዜ፤ ብዙ ክርስቲያኖች ሸሽተው በሌሎች አገሮች ስደተኞች ሆኑ። ይህም ቤተ ክርስቲያንን እጅግ አደከማት። የቀረውም ክርስቲያን ሕዝብ መልካም አመራር አላገኘም። ከፍተኛ ቁጥር የነበራቸው በርበሮችም ወደ ክርስቶስ እንዲመጡ ስላልተደረገ የክርስቲያኑ ሕዝብ ቁጥር ከፍተኛ አልነበረም።

ከዚህም ሌላ የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን ከዓረቦች መምጣት ቀደም ብሎም ቢሆን በተለያዩ የሐሰት ትምህርቶችና የውስጥ ተቀናቃኞች ተዳክማ ነበር። በአጥቢያ አብያተ ክርስቲያን ያሉ ሰዎች ብዙ ጊዜ ግራ የተጋቡና ስለሚታመነው ትክክለኛ ነገር እርግጠኛ ያልነበሩ ናቸው። በዚህ ግራ መጋባት መካከል ነበር ዓረቦች በጊዜው ለነበረ ሕዝብ ቀላል የሆነ ሃይማኖት ያመጡለት።

የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን በፍጥነት ነው ያሸቆለቆለችው። በ700 ዓ.ም. በአካባቢው የነበሩት ጳጳሳት ሠላሳ ወይም አርባ ሲሆኑ፤ በ11ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ (1050 ዓ.ም.) ግን ስድስት ብቻ ቀርተው ነበር። በ1300 ዓ.ም. ደግሞ የቀረው አንድ ጳጳስ ብቻ ነው። ሰሜን አፍሪካ ውስጥ ከነበሩት የክርስቲያን መንደሮች ውስጥ የመጨረሻዎቹ የጠፉት በአሥራ አምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን

ይመስላል። አሁን የምናየው አሳዛኝ እውነት፥ ሰሜን አፍሪካ የጠፋችው ቤተ ክርስቲያን ምድር መሆኑን ነው። የታሪካዊው ሁኔታ አተረጓጎም ትክክል ከሆነ፥ እምነትን በአካባቢው ላሉ ሌሎች ሰዎች ያለማካፈል፥ ሃይማኖት እንዲሞት መፍቀድ መሆኑን የሚያሳይ ግልጥ ማስጠንቀቂያ ከዚህ ሌላ መሻት የለብንም።

ጥያቄዎች

1. የመሐመድን ሕይወት ታሪክ ባጭሩ ይግለጹ።
2. ሐጂራ ምንድነው? የሆነውስ መች ነበር?
3. መሐመድ የሞተው መቼ ነበር?
4. የእስልምና የእምነት መግለጫ ምንድነው?
5. ሙስሊሞች በሰባተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ስለ ክርስቲያኖች የነበራቸው ዝንባሌ ምን ነበር?
6. ግብፅ በሙስሊሞች የተወረረችው መቼ ነበር? ወረራውን የመራውስ ማን ነበር?
7. ካርታጎ የተያዘችው መቼ ነበር?
8. ሙስሊሞች የግብፅ ክርስቲያኖች ሙስሊም ይሆኑ ዘንድ ያስገደዱቸው እንዴት ነበር?
9. የሰሜን አፍሪካ ቤተ ክርስቲያን በፍጥነት ያሸቆለቆለችው በምን ምክንያት ነው?
10. የዚህ ምዕራፍ የመጨረሻ ዓረፍተ ነገር የሚያስጠነቅቀን ስለ ምንድነው?